

**KIBRIS'TA TÜRKLERLE RUMLARIN TOPLUMSAL ÇATIŞMA
DÜZLEMİ ve BUNUNLA İLGİLİ AHLAKÎ ve
MANTIKSAL DEĞERLERİ**

Soyalp TAMÇELİK

Özet:

Bu araştırmadan, Kıbrıs meselesinin anahtar kavramları ‘gerçek’, ‘gerçekçi tespit’ ve ‘gerçekçi çözümün’ ne olduğu üzerinde durulmaktadır. Çünkü bu unsurlar, Kıbrıs meselesinin esasını oluşturmaktadır. Aksi takdirde sorunun tarafları arasında ‘gerçeğin’ ne olduğu üzerine uzlaşma sağlanamazsa, ‘gerçek’ kavramının bizzat kendisi düşler, fantaziler ve temennilerle yaranır. Çünkü hiçbir devirde yaşanan toplumsal vakalar, toplumu oluşturan güç, cemiyet, sınıf veya birlik için ‘bir tek gerçekliğe’ şahitlik etmezler. Tıpkı Kıbrıs’ta çözüm için ‘federalistlerle’, ‘anti-federalistlerin’ öngördüğü unsurlarda derin görüş farklılıklarının olması gibi...

Kıbrıs meselesine ilişkin farklı bir sosyolojik bakış açısıyla kaleme alınan bu araştırma, aslında kapsamlı bir araştırmasının doğal bir sonucudur. Bundan hareketle ele alınan bu çalışmada, adadaki Türk ve Rum toplumlarının millî bilinç adına ortaya koydukları çatışmanın ahlakî ve mantıksal değerlendirmesi yapılmıştır. Bunun için de tarihî perspektif kullanılarak tarafların savunduğu ahlakî ve siyasî değerlerin neler olduğu, tümevarım yöntemiyle belirlenmeye çalışılmıştır. İşte bu gerçekler ışığında Kıbrıs’taki Türk ve Rum toplumlarının madde-mana düzlemi içinde yaşadıkları çatışmayı, çatışma kültüründen çıkartıp, sonuçlarının empati tekniği ile algılanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Kıbrıs Meselesi, Kavram[lar], Olgu[lar], Varsayım[lar], Gelenekçi[ler], Yenilikçi[ler], Federalistler.

**Social Clash Platform Between Turkish People and Greeks and
Relevant Moral and Logical Values**

Abstract:

In this study, key concepts of Cyprus Issue such as “fact”, “realist finding” and “realist solution” are handled, because these elements form the basis of Cyprus Issue. If no compromise in terms of what “fact” means is reached between the parts of the issue, the concept “fact” itself is wounded with dreams, fantasies and desires. Since no social events occurred at any age can witness “only one fact” for power, community, class or unity making up the society. Just

like in Cyprus where there are great view differences between “federalists” and “anti-federalists” in terms of the elements they anticipate.

This study penned from a different sociological point of view about Cyprus Issue, is actually a result of a comprehensive search. In this study, moral and logical evaluation of the clash put forward by Turkish people and Greek communities on the island under the name of national consciousness. Because of this, moral and political values supported by the parts was tried to be determined with objective method using historical perspective. Under the light of these facts, it is aimed that the clash of Turkish and Greek people in Cyprus at material and moral platform is to be taken from clash culture, and its results are to be tried to be perceived with empathy technique.

Keywords:

Cyprus Issue, Concept(s), Fact(s), Assumption(s), Conservative(s), Reformist(s), Federalist(s).

Giriş

Bugün Kıbrıs'ta, 'kimlik' ve 'milliyetçilikle' ilgili iki paralel süreç işlemektedir. Burada kaleme alınan değerlendirmeler ikinci türden bir üretimin parçası olma iddiasındadır.

20. yüzyılda Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarında amaçlar, hedefler, vs. gibi içinde pejoratif (küçük düşürücü) bir tını olan kavramlarla tanımlanırken, günümüzde buna ters düşecek siyaset ve kavramların geliştirilmesi mümkün olacak mıdır?

Bir başka deyişle Kıbrıs'ta her iki toplum içinde fetişleştirilmiş veya kutsallaştırılmış önermeler olmaksızın 'rasyonel bir siyasî toplum projesi' oluşturulabilecek midir?

Aslında buna benzer sorular sonsuza dek sorulabilir. Ama bu sorulara verilecek cevaplar her zaman için sınırlıdır. Zaten 'entelektüel dünyada' üretilen cevapların gündelik hayat üzerindeki etkisi sınırlı değil midir?

Gerçekten de bütün bunlar Kıbrıs'ta 'yenilikçilerle' 'gelenekçilerin' karşı karşıya gelmesinden başka bir şey değildir. Gelenekçiler, tarihî ve gerçeğin nirengi noktalarını yakalamak için toplumsal yaşamdan bir hayli örnek çıkarırlar (Yağcı, 1998:187). Yenilikçiler ise gelenek ile gerçek arasındaki ilişkinin kırılma noktalarını gösterirler (Armağan, 1995:52). Böylece bu durumda, Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının hangi noktalarda geleneğe karşı direndiği ya da hangi noktalarda gerilim ve çatışma yaşandığı ortaya çıkacaktır. Yenilikçi olarak kendilerini ifade edenler, yeni normların ortaya çıkmasına

neden olacaklardır. Gelenekçilerin dirençleri ise körü körüne işleyen bir süreç değilse, aksine bilinçli bir tercih ve konstruksiyon ise anlaşmaya karşı hangi noktalarda direndiklerini ortaya çıkarmak gerekecektir. Bir başka deyişle yırtığı yamamaktansa, yırtılmanın vuku bulduğu çizgiyi ve neden o noktaların yırtıldığını tespit etmek daha önemli olacaktır.

Bundan hareketle Kıbrıs meselesi için 'gelenekçilerle yenilikçilerin çarpışması' denilebileceği gibi, aynı zamanda 'hayallerle gerçeklerin çarpışması' da denebilir. Gerçi hayallerle gerçeklerin çarpışmasını, en iyi şekilde tarihin süzgecinden geçirilerek öğrenilebilir. Yoksa Braudel'in dediği gibi, "dün, bugün ve yarın bir arada ele alınmadıkça anlaşılmaz" (Braudel, 1996:9).

Bundan hareketle ele alınan bu çalışmada, adadaki Türk ve Rum toplumlarının millî bilinç adına ortaya koydukları çatışmanın ahlakî ve mantıksal değerlendirmesi yapılmıştır. Bunun için de tarihî perspektif kullanılarak tarafların savunduğu ahlakî ve siyasî değerlerin neler olduğu, tümevarım yöntemiyle belirlenmeye çalışılmıştır. Bu yüzden Sorokin'in geliştirdiği sosyolojik metodu kullanarak ve tarihin çeşitli dönemleriyle ilgili analogiler yaparak mesele ele alınmıştır.

Nasıl ki insan, madde ve manadan oluşuyorsa, toplumlar da madde-mana bütünleşmesi içinde hayatını sürdürmektedirler. Ancak bu bütünlük ele alınırken olayların sebep ve sonuçları, zaman-mekân ilişkisi içinde irdelenmiştir.

İşte bu gerçekler ışığında Kıbrıs'taki Türk ve Rum toplumlarının madde-mana düzlemi içinde yaşadıkları çatışmayı, çatışma kültüründen çıkartıp, sonuçlarının empati tekniği ile algılanması amaçlanmıştır.

1. Kıbrıs'ta Taraflar Arasında Yaşanan Nihâî Hedefler Sendromu:

Kıbrıs'ta tarafların aktif olarak katılmadığı, sınırlı çevrelerin dile getirdiği 'çözüm politikaları', tabiatı itibarıyla belirsizdirler. Bundan hareketle bu nevi öneriler, bir başlangıç fikri olarak görülmezler. Hatta bu belirsizlik, yani 'çözumsuzlük çözümdür' fikri¹, her bir taraf için kendi pozisyonunu korumaya

¹ 'Türkler için Kıbrıs meselesi 1974 yılında çözümlenmiştir' görüşü, milliyetçi – muhafazakâr çevrelerde yaygın bir görüştür. Bunun için bakınız...

- "1974 yılında bu mesele çözülmüştür" (Tuğ, 2000:287).

- "Bence Kıbrıs'ta çözüm, 1974 yılında olmuştur. Başka da bir çözüm mümkün değildir" (Tuğ, 1999:618).

- "1974'te başlayan sorun, bizim sorunumuz değil, başkalarının sorunudur" (Soysal, 1995:166).

yönelik olarak kullanılmaktadır. Böylece Kıbrıs'ta, her iki tarafın işbirliğiyle bir kısır döngü yaratılmış olur. Aslında taraflar, bunu aşama hevesinde de değildirler. Çünkü Kıbrıs'taki her iki toplumun sosyal ve siyasal yapısı içinde hala daha kendi nihai hedeflerine uygun düşen çözüm için imkânları, arzuları ve 'kışkırtıcı söylemleri' vardır. Zaten siyasî öngörünün yerini, duygusal retoriğe bıraktığı dönemlerde 'gerçekçi çözüm' büyük zorluklarla karşılaşır. Taraflar, ellerinden gelen her şeyi sonuna kadar yapma konusundaki zımni ittifakları sebebiyle, gelecekte inşa edilmesi düşünülen toplumsal durumu ıskalarlar. Hatta acı deneyimlerden oluşmuş bu hâli, tarihe bırakırlar. Aslında bu durumla ilgili olarak şu soruyu sormak gerekir.

Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarındaki derin dalgalanmalar, karşıt saflar yaratan siyasî olaylarla ilgili bütün aktörlerin inanç, çıkar ve beklentilerinin ötesinde, keşfedilmeyi bekleyen pırıl pırıl bir çözüm modeli var mıdır?

Politik kargaşadan uzakta iyi niyet ve akılcılık köprüsünden geçilerek mutabık kalınacak bir model tesis edilebilir mi?

-
- "Sorun, bizim açımızdan, ancak biz "sorun" dersek sorun olur" (Mümtaz Soysal: "Ayakbağı mı, Dinamo mu?", Hürriyet Gazetesi, 26 Nisan 1994).
 - "Kıbrıs sorunu diye bir sorun yoktur, bu nedenle sorunun çözümü diye de bir konu olamaz" (Seldağ, 2002:32).
 - "Türkiye, mevcut durumu değiştirme gayreti içinde olmamalıdır" (Manisalı, 1992:7).
 - "Biz alacağımızı almışız. Gerisi aldığımız şeyi anlamaya bağlamaktır" (Kırca, 1992:25).
 - "Meselenin özü daha 15 yıl önce çözülmüştür" (Kırca, 1992:14).
 - "Aslında belirsizliğin sürmesi, her iki toplumdaki uzlaşmazcı ["reddeyeci"] kişiler için uygun görülmektedir" (Groom, 1986:129).
 - "Kıbrıs Türk liderliği, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin adadaki varlığını sürdürürebilmek, bugünkü statünün geleneksel savunuculuğunu yapmak ve millî menfaatlerin devamı olarak gördü" (Turkey, Greece and NATO, 1980:50).
 - "[Herhangi] bir çözümün kabul edilmemesi halinde, şimdiki statü de bir çözümdür" (İsmail, 1998:430).
- Bu görüş bazı Kıbrıslı Rum yazarlarca da desteklenmektedir. Bunun için bkz...:
- "En iyi çözüm şekli çözümsüzlüktür" (Stavros Angelides: "En İyi Çözüm Şekli Çözümsüzlüktür", Fileleftheros Gazetesi, 20 Temmuz 1992).
 - "Kiprianu'nun bütün istediği şimdiki durumun devam ettirilmesidir" (Cyprus Mail: "Gobi'den Yalanlama", Cyprus Mail Gazetesi, 26 Ekim 1995).
 - "Biz Kıbrıslı Rumlar, hükümeti tamamen kontrol ediyoruz. Vetosu olan Türk Cumhurbaşkanı Muavini ve 3 Türk bakan da yoktur. Bütün bakanlar Rum'dur. Hükümetimiz uluslararası alanda tanınan tek hükümettir. Türkleri neden yeniden içimize alalım?" (Stavros Angelides: "Çözümsüzlüğün Acı Hikayesi", Fileleftheros Gazetesi, 20 Eylül 1992).
 - "Kıbrıs'ta öne sürülen çözümün kabul edilemeyeceğini ve çözümsüzlüğün bu durumda daha iyi olacağını vurgulamak zorundayız", (Stalyo Berberakis: "Papazlar Siyaset Yapmasın", Sabah Gazetesi, 12 Ekim 2000).

Özellikle “isteklerin etkisi altında kalmamış bir akılla” (Sabine, 1969:114) adeta gergin haldeki toplumların fark etmediği, ama derinliklerinde taşıdığı o ortak gerçeği dile getirmek iddiasındaki entelektüellerin mihmandarlığında çözüme doğru bir yürüyüş olabilir mi?

Aslında bu hipotez, Kıbrıs'ta çok eleştirilen bir görüştür. Çünkü farklı yerde dursalar, farklı adlandırmalar ve kavramlar kullansalar dahi birçok aydın, bilim adamı ve kanaat önderi, gerçeğin değil, sınırlı ve etnik söylemlerin sözcüsü olarak var olmuşlardır. Gramsci'nin ‘organik aydınından’ (Gramsci, 1971:16-18), Rorty'nin ‘liberal ironi’ diye adlandırdığı duruma, hatta ‘olumsallığa’ (Rorty, 1995:169) kadar birçok değerlendirme, bu manada çakışmaktadır. Bugün tarafsızlık kavramını, nötr bir alanda duran kişinin, tarafları ‘ortak bir aklın’ ve ‘vicdanın’ verileriyle yargılaması değil, daha çok ahlakî bir tavır, tarafların rızalarına yönelik ikna edici bir dil ve nihayet kendi ‘tarafı yerine’ de eleştirel bir bakış olarak anlamak gerekir. Çünkü toplumsal ve siyasî hayatta nötr alanlar hemen hemen yok gibidir. Dolayısıyla sorunun çözümü ile ilgili yaklaşım gücünü, tarafların çıkarlarını uzlaştırabilme ve buna tekabül eden dili ve metaforları üretebilme yeteneğinden almaktadır.

Aslında aydınları, içinde buldukları kesimlerin çıkarlarını rasyonelleştirme işlevleri nedeniyle kınamak yersizdir. Fakat aydının, ‘tarafardan’ önemli bir farkı, ‘ötekini’ görebilme, anlayabilme ve hesaba katabilme donanımına sahip olmasıdır. Kaldı ki bu, belli bir ideolojik yerde durma ve aynı zamanda eleştirel bir perspektif kazandırma hâlidir. Burada beliren iki farklı konumun, aydın nezdinde bir parçalanma yaratacağı açıktır. Bu çaba, politik mücadelede iyi sonuç vermeyen, ama vicdanî tavrın temeline dayalı bir siyasî empatiyle ve rekabette üstünlük sağlamaya matuf meşrulukları üretmeye adanmış yaratıcılık çabası vardır. Aslında bunların her ikisi de aydının muhakemesinde, tuhaf bir beraberlik halinde bulunurlar. Ancak taşınması zor gibi görülen bu parçalanmışlık, aynı zamanda sorunları çözme yönündeki yaratıcılığı da tahlil eden en önemli motivasyonlardan birisi olarak ortaya çıkar.

Neticede Kıbrıs'ta ‘organik aydın’ olmanın veya bu role soyunmanın, kişiye büyük kolaylıklar ve avantajlar sağlayacağı muhakkaktır. Çünkü tarafı olduğu camianın ruhaniyetini temsil etmekte ve bu temsil, toplumsal düzeyde de ciddi bir karşılık bulmaktadır. Oysa ‘ötekine’² olduğu kadar kendi durduğu

² Varolan anlayışlar, egemen fobiler, daha entelektüel ve sözde bilimsel yollardan yeniden türetilerek meşrulaştırılan ‘ben’ ve ‘biz’ kavramları, göklere çıkarılmakta, ‘yabancı’ ve ‘öteki’, yani Türkiye ve Kıbrıslı Türkler suçlanmaktadır. ‘Biz’, bilimsel bir söyleme dayanarak ‘kahraman’ olurken, onlarda, yani ‘ötekiler’, ‘yüz kızartıcı şeytana’ dönüştürülmektedirler. Bu konuyla ilgili bkz.... (Heraclides, 2002:44).

Yukarıda da görüleceği gibi Yunan-Rum strateji ekolünün en baştaki geleneksel özelliği, aşırı ırk-merkezli oluşudur. Buna göre Yunan-Rum stratejisinde, çevresine

yere de eleştirel bakabilen bir aydının, ‘organik türü’ kadar bir sempatiyi sağlaması veya sesini birilerine ulaştırabilmesi bir hayli zordur. Özellikle ‘var oluşlarının’³ ifadesiyle söylenecek olursa, gerilim ve çatışma dönemlerinde ‘yaşam’ halindeki insanî değerlere tekabül eden ajitasyon ve kabilevî dinamiklerin egemenliğinde bir dünya tasavvuruna hayatiyet kazandırır. Ancak bu sınırların ötesine düşen ‘aydın’, fildişi kulesinde oturan bir münzevî olarak görülür ve ‘hakikatten yoksun’ değerlendirmelerine kulak verecek pek az kişi bulur.

Görüldüğü gibi bizatihi gerçeğin içinde şekillenen bu farklılaşma, gerçeklik adına ortaya konan verileri tarihî kılar ve zamanla ikna güçlerini kaybetmelerine neden olur. Bir bakıma, gelecekte tarafların lehine daha ‘uygun’ bir projenin şekilleneceği umudunu tahrik eder. Böylece bir gerilim ortamında, Gali Fikirler Dizisi’nde ve Annan Planı’nda olduğu gibi, “hâldeki” proje de baştan yaralı ve zayıf olarak ortaya çıkar. Zaten Kıbrıs’taki tarafların ‘realpolitikten’ elde ettikleri talepler, maalesef umudun tahrik ettiği arzuların bir yansımasıdır. Bu arzular, aslında hem ‘ideal’, hem de ‘kutsaldırlar’. Fakat tarafların bu arzuları, aynı ölçüde belirsiz beklentileri de gündeme getirir. Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının kutsal amaçları, sosyal yapılarındaki ihtiraslarıyla bütün gücü kendileri için seferber ederken, mütevazı ve ruhanî olmaktan çok, akli düzlemde gelişen çözümleri de şiddetle reddederler.

Acaba bütün bu olumsuzluklara rağmen, sorunların çözümünde tek yol, tüm sözlerin söylenmesi, tüm kurşunların atılması veya son damla kana kadar ortaya konan hedefler için vuruşulması mıdır? Yoksa sonuca giden yolda akliselimin öne çıkartılması, analitik muhakemenin yapılması, uzlaşmanın sağlanması, silahlar kadar ahlakî ilkelerin de seferber edilmesi, ‘ötekinin’ önyargılardan bağımsız anlaşılması gibi bir diyalog yok mudur?

Elbette ki vardır! Eğer olmasaydı tarih sadece kanla yazılmış olurdu. Hatta hiçbir dönemde uzlaşmalara tesadüf edilmezdi. Zaten çatışmanın kendisi, yeni bir uzlaşma arayışı⁴ değil midir?

bağnaz bir biçimde yaklaşan, düşman sayılan ve düşük değerde olan ‘ötekine’ karşı, ‘bizi’ gören, gerçeği çarpıtan ve bilimsel yaklaşımı kısıtlayan, aşırı milliyetçilik egemendir. Bunun için bkz.... Booth, 1979:63; Booth, 1987:81; Theodôropoulos, 1988:334; Sarrês, 1994:222.

³ Platon’a göre, filozofun aradığı, durup dinlenmeden soruşturduğu şey, nesnelere değil tersine nesnelere özüdür. Bu, özde yaratılıştan gelir. Bkz.... (Theaitetos, 1986:174; Fetscher, 1990:414). Bununla ilgili olarak Platon, “Devlet”in 6. kitabında da Sokrates’e şu sözleri söyler: “*Filozoflar hiç değişmeyen şeye varabilen insanlardır*” (Platon, 1980:171).

⁴ Çatışma – Uzlaşma Paradoksu: Çatışma, belli bir süreç sonunda “barış” doğurduğu iddia edilir. Şimdi bu savımızı biraz açalım:

Çatışma demek, aslında 'ortak acı' demektir. Belli bir süre sonra ister istemez 'ortak bir normu' (kural) doğurur. Bu normun geçerli olabilmesi için siyasal veya sosyal bir kurum tarafından tatbik edilmesi gerekir. Bu kurumun uygulayacağı eylemin, beraberinde 'barışı' getireceği düşünülmektedir. Yani: ÇATIŞMA → ORTAK NORM (KURAL) → KURUM → DURUM (BARIŞ) denklemini oluşturmaktadır.

Belli bir süre sonra durum, yani barış, çatışma durumuna gelecektir. Aslında bu bir tez olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bunu bir kısır döngü olarak görenler de vardır. Öyleyse durum bu mudur? Tabii ki hayır... Durum 'sarmal düzen' şeklindedir. Yani durum, devamlı çatışmaya girerek, daha üst bir 'barış durumunu' yaratır. Bir başka deyişle durumu, bir 'üst barış konumuna' getirir.

İkinci bir husus, çatışma devamlı barışı doğuruyor ise çatışmayı doğuran barış, aslında ikinci etapta olan bir vakadır. Çünkü ilkin çatışma, çatışmayı doğurur; doğrudan barışı doğurmaz. Zira çatışmanın, çatışmayı doğurduğunda süreçte, ara girdilerin olumlu donelerle desteklenmediği sürece barışa dönüşmesi mümkün değildir. Bu ara girdiler sosyal, kültürel ve ticarî özellikte olabilirler. Yani bu süreç, müspet girdilerle desteklenmelidir. Bu olmaz ise ikinci kademedeki çatışma, daha şiddetli bir çatışmayı dönüştürür. Bu da acı demektir. Dolayısıyla her çatışmanın bir süreci vardır ve arkasından mutlaka bir norm çıkar. Tıpkı Kıbrıs'taki 1958, 1963, 1964, 1967 ve 1974 yıllarındaki toplumsal çatışmalarda olduğu gibi... Bu çatışma süreçleri, olumlu yapıdaki ara girdilerle desteklenmediği için, barıştan çok, beraberinde kitle ölümlerini getirmiştir. Hatta denilebilir ki, Kıbrıs'taki tartışmaların çevresinde şekillenen siyasal mücadelenin görünümü, iki kutuplu ve çatışmacı bir yapı sergilemektedir.

Aslında bu konuya, Kıbrıs dışında bir örnek verilerek daha iyi anlaşılması sağlanabilir: Almanya, 1945 yılında müttefikler tarafından işgal edilmiştir. Dört ayrı bölgeye ayrılrsa da 1948 yılında Almanya, Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Batı Almanya, diğer Almanya'yı (doğu) kabul etmemiş veya reddetmişti. Hatta Batı Almanya, bu siyasî yapıyı tanıyanlarla da diplomatik ilişkisini kesmişti. Buna da 'Halistain Doktrini' denmiştir. Fakat Willy Brant, Dışişleri Bakanı olunca, yumuşama (dedante) dönemine girilmiş ve buna da "ostpolitik" dönemi denmiştir. Aslında bu politika, "Doğu ile barışma" sürecidir. Bundan da görüleceği gibi çatışma, ara girdilerle desteklenerek yeni bir çatışmanın doğması engellenmiş ve yeni bir durum olarak barış sürecine girilmiştir.

Çatışma ve uzlaşma teorileri ile örnek vakalar üzerinde daha ayrıntılı bilgi için bkz... (Nicolson, 1954:90; Coser, 1956:72; Claude, 1962:25-62; Bilge, 1966:18-19, 322; Morgenthau, 1970:252-253; Connor, 1972:341-342; Stavrines, 1975:84-85; Esman, 1980:53-54; Powell, 1982:32, 218-219; Foucault, 1986:222-224; Kapani, 1988:16-21; Clerides, 1991:105; Stavrines, 1991:37-41; Alkis Kourkoulas: "Türk-Yunan Dostluğu Tüm Çabalara Değer", Hürriyet Gazetesi, 25 Haziran 1992; Coser, 1993:97-114; Dahrendorf, 1993:115-127; Sayın, 1994:49-55; Olgun, 1995:1-2; Tuncer, 1995:64-65, 85; Gibbons, 1997:12-18; Heraclides, 1997:88; Historic Resolutions on The Cyprus Question, 1997:39; Charalambous, 1998:82-83; Dodd, 1998:3; Hasgüler, 1998:23; Heraclides, 1998-1999:41; Sander, 1998:527-534; Yağcı, 1998:181-187; Sönmezoglu, 2000:359-360; "Türk-Yunan Anlaşmazlığına Büyümesin Diye Müdahale Ettik", Hürriyet Gazetesi, 10 Aralık 2000; Klerk, 2001:1-8; Tamçelik, (01.04.2001-Resmi Rapor):11; Gibbons, 2003:13-15).

Gerçekte, Kıbrıs'taki çatışma atmosferinde birbirine paralel iki süreç yaşanmaktadır. Belki de bunlardan birincisine 'nihaî hedefler sendromu' denilebilir. Nihaî hedef için her türlü söz, eylem, değer, teknoloji vb. şeyler seferber edilirken, bunun aksine 'yüksek ahlakî değerlerin' tartışmalı yöntemlerine göz yumulur. İkincisiyse, aklın ışığında gelişen ve gerçekleşmesi mümkün olan politikaların 'aktini', hedef olarak ortaya koyan ve onun ikna edici gerekçelerini üretmekle mesuldür.

Bunun için de 'tarih', başlı başına yardımcı bir unsurdur. Aslında Paul Valery "tarih, bize önceden görme imkânı pek vermez" (Braudel, 1996:8) dese de zihnin bağımsızlığı ile ortak olduğundan, olayları daha iyi görmemize yardımcı olur. Daha ileri gitmek gerekirse, tarihin bilinmesi, geleceği düşünmek için zarurîdir. Geleceğin hayalleri, geçmişe karşı gelmek istedikleri zaman bile, kendi unsurları içinde ve ona bağlı olarak bulunmaktadır.

Şu bir gerçektir ki, tarih üzerine düşünmek, gerçekten de eleştiri zihniyetinin oluşumuna katkıda bulunur ve insanı tanımaya yardım eder. Bu bağlamda tecrübî ilimlerde matematik ne ise beşerî ilimlerde de tarih odur. Diğer bir ifadeyle bu iki ilim, 'doğruluğun' ve 'hakikatin' teminatıdır. Bu teminat, bilgi ve onun birikiminden geçer. Kaldı ki, tüzel bir kişilik olan devletin, bilgi birikimi olması, devamlılığını sağlaması için oldukça önemli bir özelliktir.

Eğer bir devlet, diğer ülkelerin veya toplumların tarihleri konusunda hiçbir şey bilmiyorsa, onları anlaması mümkün değildir. Bir Rum veya Türk olarak tarihî ve kültürel mirasınızın mahiyetini ve size nasıl ulaştığını bilmiyorsanız, kendi şahsî fikirlerinizi, ön yargılarınızı ve hissî tepkilerinizi bile anlamanız imkânsızlaşabilir. Niçin bir Türk, özel bir durum karşısında şu tarzda, bir Rum, başka bir tarzda ve bir Alman, daha başka bir tarzda tepki gösterir? İşte bu farklılık, ancak tarihle öğrenilebilir.

Birçok milletin iyilik ve kötülük için sıkı ve hayatî münasebette buldukları bu çağda, birbirleri hakkındaki büyük cehaletlerinin giderilmesi, karşılıklı tarihî tecrübelerini ve ondan çıkan zihniyeti biraz anlamaya çalışmaları, her zamankinden çok gereklidir. Özellikle diğer halkların veya devletlerin siyasî ve sosyal olaylar karşısında, adada yaşayan Türklerle Rumların, bizzat kendilerinin yaptığı gibi davranmalarını beklemek, ada toplumlarının tedavi edilmez, bir hastalığıdır. Kaldı ki sadece bir tarafın iyi niyeti veya arzuları, hiçbir zaman sonuca götürmez. Çünkü bu tarz bir çaba, 'karşılıklılık ilkesiyle' bağdaşmaz. Eğer her milletin, bugünkü özelliğini kazandırmış olan siyasî ve sosyal şartlarının tarihi bilinseydi, bu durum çok farklı olurdu.

Her şeyden önce bir Rum olarak Türkler hakkında hiçbir şey bilmiyorsanız, Türk halkı ve hükümeti veya hükümetiyle ordusu arasındaki

ilişkileri, toplumsal kültürü, sosyal yapısı ve değerleri hakkında herhangi bir bilgiye sahip değilseniz, Türkleri anlayamazsınız. Bir Türk olarak da Rumları bilmiyorsanız, Rumların sürekli şoklarla toplumsal dayanışmayı ve millî duyguları geliştiren bir toplum olduğundan habersizseniz, onları anlamınız mümkün değildir. Aksi takdirde her iki taraf da “bizim yaptığımız gibi yapın; hayatı bizim düşündüğümüz gibi düşünün” beklentisi içine girerler. Hatta gerçekler, her iki tarafı da doğru yoldan çıkardığı zaman, şaşırmakta ve adeta toplumsal travma yaşamalarına neden olmaktadır. Çünkü her iki taraf da geçmişi yeteri kadar bilmemekte ve değerini anlamamaktadır. Denктаş'ın da dediği gibi gerçek hayatta başarı için değişmeyen bazı kurallar vardır. Bunlardan bir tanesi de “karşı tarafı iyi, hem de çok iyi bilmekten geçer” (Denктаş, 1994:1).

Bu kural, milletler ve devletler için de geçerlidir. Karşı tarafın ne düşündüğünü, neler planladığını bilmek, hayatî derecede önemli bir husustur. Çünkü tarihin, diğer sosyal bilimlerden farkı ‘radyoaktif etkisinin’ (Demir-Akar, 1994:9) olmasıdır. Hiç ummadığınız veya bitti sandığınız bir zamanda etkisini gösterebilir ve sizi o günlere tekrar geri götürebilir. Dolayısıyla her millet, diğer milletlerin yaşama seviyesini ve problemlerini öğrenerek kendininkiler ile karşılaştırmakta ve bu husus karşısında, kendi durum ve problemlerini tanımlamaya çalışmaktadır. Bundan hareketle her millet, belirlediği görüş ve tutumlara göre diğer milletlerle çeşitli münasebetlere girer.

Örneğin Türkiye'nin geleceğini ilgilendiren haber veya olayların bir kısmı, millî sınırlarının dışında kalan bölgelerde zuhur edebilir. Çünkü dünyanın herhangi bir yerinde güvenlik, ekonomik, teknoloji ve ideoloji alanlarda meydana gelen herhangi bir değişiklik veya yeniliğin, herkesin geleceğini etkilediği bir dünyada yaşanılmaktadır. Dolayısıyla Bilge'nin (1996:15) de dediği gibi Türkiye'nin bu meselelere karşı ‘olumlu’ veya ‘olumsuz’ tepki göstermesi, şahsî eğilimlerinin bir sonucu olmaktan çıkmıştır. Bu sonuçların Türkiye'ye yaptığı etkisi sebebiyle, istese de istemese de uluslararası ilişkilere ve tarihe ilgi göstermek, izlemek ve bundan mümkün olduğu kadar yararlanmak zorundadır. Bu haliyle tarih, sürüp giden hayatın bizatihi dokusudur (Freund, 1991:53). Fakat bir husus, göz ardı edilmemelidir. Tarihî olaylar, kendi bağlamından çıkartılıp ele alındığında, açıklayıcı olmaktan uzak, hatta yanıltıcı olabilirler⁵. Örneğin Türk-Yunan veya Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının ilişkileri tarihî perspektiften yoksun olarak değerlendirilirse, her savaşın bir öncekinin tekrarı, her çözüm önerisinin birbirinin aynısı olduğu düşünülebilir.

⁵ “Tarihî olaylar kendi bağlamından soyutlanıp, ele alındıklarında açıklayıcı olmaktan uzak, hatta yanıltıcı olabileceğine” dair örneklerin olduğu şu tez çalışmasına bakılabilir (Özdemiroğlu, 1996:168).

Gürel'in (1984:96-123) de dediği gibi Kıbrıs meselesinin geçmişini ve bugününü anlamak için bu konuya yalnızca Türkiye ile Yunanistan arasındaki uzlaşmazlık konusu olarak bakmak yeterli değildir. Aslında Kıbrıs sorunu, kendisini birkaç düzeyde gösteren bir konudur. En başta sorun, adanın iki halkı arasındadır. Bu esas göz önünde tutulmadan, soruna sağlıklı yaklaşmak mümkün değildir. Ancak konunun bunu aşan boyutları da vardır. Adanın iki halkının kendilerini 'Türk' ve 'Yunan' (Gürel, 1993:53) kimliği içinde görmeleri, soruna Türkiye ve Yunanistan'ı da ortak etmektedirler. Üstelik bu konu, yalnızca bu iki devletin ilgi alanına da girmez. Bir yandan Kıbrıs'ın sorunlu ve istikrarsız bir bölgede önemli bir coğrafik konuma sahip olması, diğer yandan bölgeyi etkileyen, ama bölge dışı devletlerin de ilgisini çektiği bilinmektedir. Böylece Kıbrıs sorunu, adanın iki halkı arasındaki bir sorun olmanın göreceli ve dar sınırlarını aşmış, bölgesel ve uluslararası bir boyuta ulaşmış olduğu da görülür (Gürel, 1993:53).

Kıbrıs Rum ve Yunan yazarların büyük bir çoğunluğuna göre Kıbrıs sorunu, 1974⁶ yılında başlamış ve bu yıldan itibaren önde gelen uluslararası sorunlardan biri olarak hem BM'de, hem de AB'de ele alınmaya başlanmıştır⁷.

⁶ Kıbrıs Rum ve Yunan yazarları, Kıbrıs meselesini Türk Silahlı Kuvvetlerinin 1974 yılında adaya yaptığı "işgal" ile başlatırlar. Bu görüşe göre Kıbrıs sorunu, 1974 savaşıyla yaratılan bir sorundur ve Kıbrıslı Rumlar da bu sorunun "masum kurbanları" gibi görünürler. Bunun için bkz.....

"Yıllardan beridir Kıbrıs'ta, Kıbrıs sorununu 1974 savaşıyla yaratılan bir sorun ve Rumların da bunun "masum kurbanları" gibi göstermek isteyen bir siyasî anlayış egemendir" (Rossidou-Iasonos, 1991:1).

"Yunan ve Kıbrıs Rum söyleminde, Türkiye, sorumlu taraf olarak özel bir yere sahiptir" (Loizos, 1998:96-97).

"Sorun, Türkiye'nin 'her zaman Kıbrıs'ın tamamını işgal etmek istemesinde' bulunmaktadır" (Papadakis, 1998:119).

"Kıbrıs meselesi, 1974 müdahalesi ile başladı" (Constantinos Lordos: "Twenty-three Fallow Years", Cyprus Mail, 12 October 1998).

"Rumlar, bu meselenin 1974'te Türkiye'nin adaya müdahale etmesi ile başladığını iddia ediyorlar" (Stephen, 1997:1).

"1974 müdahalesi ile Türkler, Cumhuriyetin yaklaşık üçte birinden fazlasını işgal etmişlerdir", (www.pio.gov.cy).

"KRY lideri Glafkos Klerides'in kızı Keti, Periodiko Dergisi'ne bilinen Rum görüşlerinin tersine, 'Kıbrıs meselesinin 1974'te başlamadığını' ifade etmiştir" ("Keti Hanımın İtirafı", Kıbrıs Mektubu Dergisi, C. XIV, (Mayıs-Haziran 2001), Sayı: 3, s. 8.

"Türkiye 1974'ten beri Kıbrıs'ta işgalci olarak bulunmaktadır" (Farley, 1995:83).

"Rum Yönetimi Başkanı, Rum halkının ırk ayrımının anlamını çok iyi bildiğini, çünkü 1974 'Türk saldırısı' sonucu ırk ayrımının kurbanı olduğunu, bu saldırının, diğer şeyler yanında Kıbrıs nüfusunu ulusal kriterlere dayanarak böldüğünü savundu"

Oysa Kıbrıs sorunu sanıldığı gibi aksine, 1954'ten (Bölükbaşı, 1988:26-28; Acar, 1993:29) bu yana uluslararası⁸ alanda ortaya çıkan, hemen hemen tüm

-
- ("Klerides'in Demeci", Simerini Gazetesi, 22 Mart 1994; Türk Ajansı Kıbrıs Rum Basın Özetleri, 22 Mart 1994).
- ⁷ "Düşüncelerimiz", Mahi Gazetesi, 18 Eylül 1994, No: 4258, s. 5; Türk Ajansı Kıbrıs Rum Basın Bülteni, 18 Eylül 1994, s. 5.
- ⁸ Kıbrıs meselesi, sadece adadaki iki toplumu ilgilendiren bir mesele olmadığını ve bunun uluslararası bir mesele olma hüviyeti taşıdığına dair görüşler için bkz.....
- "Kıbrıs meselesi, adadaki yalnız iki cemaati veya üç garantör devleti (Türkiye, Yunanistan ve İngiltere) ilgilendiren, siyasi ve hukuki bir mesele değildir" (Tamçelik, 1999:12).
- "Kıbrıs meselesi, uluslararası ilişkilerde çıkarlar meselesidir", İlker Nevzat (UBP Girne milletvekili) ile 29.11.1999 tarihinde yapılan mülakattan alınmıştır.
- "Gerçek sorun, Kıbrıs Türklerle Rumlar arasında değildir", Yorgo Papandreu: (Yunan Dışişleri Bakanı) Taksim toplantıları, 3.10.1999.
- "Dr. Küçük: "Kıbrıs işi cemaatler arasında değil, devletler arasında halledilebilecek beynelmül bir mesele olmuştur" (Akkurt, 1999:83).
- "Dr. Küçük: "Kıbrıs meselesi, toplumlararası bir mesele değil, milletlerarası bir meseldir" ("Dr. Küçük: Kıbrıs Meselesi, Toplumlar Arası Bir Mesele Değildir", Dünya Gazetesi, 24 Mayıs 1958).
- "ABD Dışişleri eski Bakanı Kissinger, TSK'nın 1974 müdahalesi esnasında ABD'nin Dışişleri Bakanı, 'Kıbrıs meselesini, ilk başta bölgesel bir mesele olarak değerlendirmiştir', daha sonra yanıldığını anlamıştır" (Isaacson, 1992:557).
- "Yeni Kıbrıs Partisi, Kıbrıs sorununun çözümünü genel dış politika açısından yalnız Türkiye'nin değil, Yunanistan, bölge ve dünya barışının da çıkarına olduğuna inanmaktadır" (Yeni Kıbrıs Partisi Programı,1995:12). (KKTC'de sosyalist görüşü temsil eden bu parti, Türklerin ve Rumların tek çatı altında ve iç içe yaşayabileceğini iddia etmektedir)
- "Kıbrıs artık bir tek devleti ilgilendiren bir sorun olmaktan çıkmıştır. Milletlerarası, bloklar hatta ideolojiler arası, çok yönlü bir dünya olayı haline gelmiştir" (Tarık Zafer Tunaya: "Kıbrıs Meselesi mi, Meseleleri mi?", Cumhuriyet Gazetesi, 22 Şubat 1964; Tunaya, 1989:68).
- "Zamanla Kıbrıs, sadece Türklerin değil, dünyanın belli başlı sorunlarından birisi oldu" (Çağlayangil, 1990:360).
- "Kıbrıs sorunu, mahiyeti itibariyle ortaya çıktığından beri sadece üzerinde yaşayanları değil, hem içinde bulunduğu bölgeyi hem de uluslararası sistemi ciddi bir şekilde etkilemiştir" (Ünal, 1998:18).
- "Yunan Hükümeti 1954'te BM'ye Kıbrıs'a self-determinasyon hakkının verilmesi ile ilgili yaptığı müracaat, sorunun uluslararası bir boyut kazanmasına neden oldu" (Bölükbaşı, 1988:26-28).
- Agon gazetesi, Rum Yönetimi Sözcüsü Fandis'in özel bir söyleşisini yayınladı. Fandis bu söyleşisinde, "Bugün dünyanın başında pek çok dert vardır. Bosna-Hersek vardır, Afganistan vardır. Somali vardır. Irak vardır... Bütün bunlara rağmen, uluslararası camianın Kıbrıs sorunuyla uğraşması 8'inci harikadır" ("Vasilii'nun 8. Haritası",

çatışmaların “canlı bir müzesi” (Heraclides, 2002:245) haline gelmiştir. Aslında Kıbrıs’ta sömürgeciliğe karşı bir hareket olmuş, etnik ve irredantist çatışmalar yaşanmış, çoğunlukla azınlıklar arasında siyasal karşıtlık görülmüş, devletlerarası anlaşmazlıklar, uluslararası sorunlar, etnik ve millî toplumlar arasında keskin kavgalar yaşanmış ve hatta taraflar arasında kültürel ve ekonomik uçurumlar dahi gözlemlenmiştir. Buna ilâveten iç ve dış göçler meydana gelmiş ve daha birçok çatışma biçimi, bu müzede yer almıştır. Böylece Kıbrıs sorunu gittikçe giriftleşmiş ve kördüğümüne dönüşmüştür. Zaten bu yönü ile sorun, uluslararası sorunlar grubunda bile, kendine özel bir yer bulur.

Aslında bu yönü ile uluslararası bir sorun olan Kıbrıs sorunu, kendini çevreleyen Ortadoğu ve dünya politikasından⁹ bağımsız düşünmek mümkün değildir. Bugün, bu sorunu çözülmez kılan, aslında uluslararası alanda meydana gelen radikal değişimlerdir. Bu yüzdendir ki Kıbrıs anlaşmazlığı, uluslararası

Agon Gazetesi, 27 Eylül 1992; Türk Ajansı Kıbrıs Rum Basın Bülteni, 27 Eylül 1992).

“Kıbrıs sorununu uluslararası alana çekme siyasetinin daima doğru olduğuna inanmaktayım. Bir dereceye kadar verimli olmuştur. Daha önce sözünü ettiğim ve önemini belirttiğim Birleşmiş Milletler kararlarının alınmasına yardımcı olmuştur” (“Spiros Kiprianu’nun Önemli Konuşması”, Eleftherotipia Gazetesi, 22 Temmuz 1987; Türk Ajansı Kıbrıs Rum Basın Özetleri Özel Sayı, 22 Temmuz 1987).

“Sorunun uluslararası bir sorun olarak korunması ve Güvenlik Konseyi’nin bu sorunla gerçekten ilgilenmesi çok önemlidir” (“İki Türk Öldürüldü”, Fileleftheros Gazetesi, 3 Haziran 1994; Türk Ajansı Kıbrıs Rum Basın Bülteni, 3 Haziran 1994).

“Yunan Hükümeti Sözcüsü Venizelos, Kıbrıs sorununun bir Türk-Yunan sorunu olmadığını, uluslararası bir sorun olduğunu söyledi”, (“Klerides-Papandreu-Delors Görüşmesi”, Alithia Gazetesi, 10 Haziran 1994; Türk Ajansı Kıbrıs Rum Basın Bülteni, 10 Haziran 1994).

“Kıbrıs Rum liderliği, meseleyi uluslararasılaştırmayı uzun soluklu bir mücadele tarzı olarak görmektedir” (Reddaway, 2001:177).

“1974 müdahalesi ile mesele, uluslararası güçlerin veya dış devletlerin problemi haline geldi” (Joseph, 1997:14).

“Makarios, 1964 krizinden sonra meseleyi sadece BM uluslararası formlarda çözmeyi tercih etmeye başladı. Böylece meseleye daimi olarak uluslararası hüviyet kazandırmış oldu” (Ehrlich, 1974:58-59).

“Yunanistan’ın sorunu uluslararası düzeye çıkartmaya çalışmakla İngiltere ve Türkiye’yi boğucu bir baskıda bulundurmaya çalışıyordu” görüşü muhtelif kaynaklarda bulunmaktadır. Ayrıntılar için bkz... (Macmillan, 1971:663, 668, 669, 670; Bolukbasi, 1988:97; Bahcheli, 1990:124; Firat, (1998-1999):112-113; Stefanidis, 1999:207-228).

⁹ “Kıbrıs meselesi ... Doğu – Batı arasındaki en hassas ve en kırılgan meselelerinden birisidir” (Adams-Cottrell, 1968:vii).

ilişkilerde en uzun (Sözen, 2000:89) süren ve çözüme bir türlü ulaşmayan meselelerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hupe'nin¹⁰ de dediği gibi "uluslararası ilişkilerde bazı sorunlar hiç çözülmezler; ama onunla birlikte yaşamayı öğrenirsiniz. İşte Kıbrıs da öyledir" (Bostanoğlu, 1999:459). Fakat insanlar birtakım sorunlarla beraber yaşamayı öğrenemezlerse mutsuz olurlar. Her sorunun kesin biçimde çözülmesinde elbette yarar vardır. Ama her zaman bu mümkün olmaz. Kıbrıs sorunu, zaten "karşılıklı yanlışlarla" (Çağlayangil, 1990:376) geçmiş bir sorundur. Zaten böyle olmasaydı, çoktan bir çözüme ulaşılması mümkün olurdu.

2. Kıbrıs Meselesinin Batınî Yanı:

Platon, Theaitetos diyalogunda (Platon, 1986:74) Thales'le ilgili şöyle bir olayı anlatır: Thales, gök olaylarını incelemek için yukarıya bakarken, önündeki bir kuyuya düşer. Thales'in önündeki kuyuya düştüğünü gören zeki ve alaycı bir Trakyalı hizmetçi kız, ona şöyle hitap eder: "*Gökte ne olduğunu anlamak istedi; ama önündekinden ve ayaklarının dibindekenden haberi yok*".

Eski Yunanlılar arasında başlangıçta, belki de muziplik olsun diye anlatılagelen bu olay, Platon'un düşünce evreninden geçerken felsefî bir içerik kazanır. Platon'un, Thales'in başından geçen bu olayı "kendisini tamamıyla felsefeye vermiş olan her insan, etrafında olan bitenlerden haberi yok" şeklinde yorumlanır. Fakat Platon'a göre, olayın bir başka yönü daha vardır. Filozofun aradığı, durup dinlenmeden araştırdığı şey 'nesnelere' değil, tam tersine 'nesnelere özüdür' (Kuzu, 1997:3). Bu bağlamda gerçeği görmek, bir erdem işi olarak karşımıza çıktığı görülür.

Pek tabii ki gerçeği görmek 'tarihî bir oluşturma'. Bununla beraber çabuk değişen ve hiç bir zaman tam manasıyla tekrar etmeyen tarihî olayları veya durumları, doğrudan doğruya mütalaa etmek yerine, bunların siyasî, sosyal, iktisadî kurumlar, fikrî temayüller ve siyasî akımlar üzerindeki etkileri, tarihe bağlı kalarak mütalaa edilmeleri halinde aktüel siyaset için daha büyük fayda sağlayacağı açıktır. Aslında Ranke'nin sözleri, bu düşünceyi daha iyi bir şekilde ifade eder: "*Geçmiş zamanlar hakkında edinilecek her nevi bilgi, noksan kalmağa mahkumdur; halihazır, gerçek surette anlamak ancak geçmiş zamanları bilmekle mümkündür*" (Ritter, 1994:259). Doğaldır ki bu sözler, insanı farklı düşüncelere götürürler.

Geçmişte yaşanan olaylarla, şimdi ya da yarının yaşanması sonucu görülenler arasındaki benzerlikler, kişiyi hayalî açıklamalara sürükleyebilir. Böylece kişi, bilinenlere dayanarak, onlardan esinlenerek ve birtakım

¹⁰ Robert Strausz-Hupe, ABD'nin Ankara eski büyükelçilerindendir.

benzerliklerden yararlanarak, bilinmeyen geleceği bilmeye çalışır. İşte geçmişin eksik verileriyle “yarım anlamaya” (Eyüboğlu, 1991:8) yönelmenin temeli budur ve bu, oldukça tehlikelidir.

Bir olayın tekrarlanmasındaki değişmeyen nedenler, benzeri olayların gelecekte de yaşanabileceği kanısını doğurur ki, tarihi oluşturan olayların bütün olduğunu, birbiriyle ilgisiz gibi gösterilmek istenmesinin mümkün olamayacağını belirtmek gerekir.

Bu konuda Arap düşünürü İbn Haldun, şöyle der:

“Tarih, insanların ve kavimlerin hâllerinin nasıl değişmiş olduğunu, devlet sınırlarının nasıl genişlemiş, kuvvet ve kudretlerinin nasıl artmış olduğunu, ölüm ve yıkılma dönemi gelinceye kadar yeryüzünü nasıl imâr ettiklerini bize anlatır. Bu, tarihin zahirî manasıdır. Tarihin içinde saklanan mana ise incelemek, düşünmek, araştırmak ve varlığın (kainatın) sebep ve arızalarını dikkatle anlamak ve hadiselerin vuku ve cereyanın sebep ve tertibini inceleyip bilmekten ibarettir” (İbn Haldun, 1986:5).

Bu görüşü Batılı bir düşünür olan Stefan Zweig’in de destekler. Ona göre tarihin bir anlamı olacaksa, bu anlam, yanlışlarımızı anlama yönünde olmalıdır. Dünün tarihi “sonrasız gerileyişimizin tarihi idiye, yarının tarihi de sonrasız yükselişimizin tarihi olacaktır” (Zweig, 1991:46) der.

Bütün bunlar bizi, incelenecek konuyu nesnel vakaların özelliklerinden ziyade, ‘özüne’ ulaşmaya sevk etmiştir. Zaten vakalar içinde boğulmamak, temel esaslardan birisidir. Çünkü vakalara boğulan bir araştırma, özden bir hayli uzaklaşır. Kıbrıs meselesinde, vakalarda boğulmamak ve özden uzaklaşmamak için yukarıda ifade edilen görüş ve düşüncelerden sapmamak gerekir. Aksi halde Kıbrıs meselesinin anlaşılması mümkün değildir.

3. Araştırmacıların Kıbrıs Meselesi hakkında Yapacakları Araştırmanın Esasları:

Bütün klâsik sosyologların ve bu arada özellikle Weber’in (San, 1971:147) de belirttiği gibi, bir çalışmanın bilimsel bir nitelik kazanmasının ilk koşulu, değer yargılarından arınmış olmasında yatar. Her ne kadar sosyal bilimlerde hiçbir kuram, yöntem veya araştırmanın epistemolojik eleştiriye karşı sonuna dek direnemeyeceği ve her bilimsel ürünün belirli ölçülerde ideolojik-felsefi bir içeriğe sahip olduğu bugün itibarıyla kabul ediliyorsa da, bunun

tartışmasının dahi yapılmadığı tek alan, 'araştırma konusunun seçimidir' (Tolan, 1979:1). Her bilim adamı veya araştırmacı, üzerinde çalışacağı konuyu seçerken sadece kendi dünya görüşünün, kişisel eğilim veya toplumsal konumunun etkisi altında kalmaz; aynı zamanda içinde yaşadığı toplum, grup ve kültür yapısına özgün koşulların da belirleyici etkisi vardır. Böyle bu çerçeveye içerisinde araştırmalarımızın Kıbrıs konusu üzerinde yoğunlaştırmamızın bir rastlantı olmadığı sonucu ortaya çıkar.

Bir araştırmının hazırlanması için zarurî 'ilk şart' (Kütükoğlu, 1991:37), konunun doğru olarak tespitidir. Aslında hazırlanacak araştırmının ilmî veya popüler olmasına göre aranacak özellikler değişir. İlmî bir eserin, orijinal olması, başka bir deyişle, ilme bir katkıda bulunması lâzımdır. Bunun için de konu seçimi üzerinde hassasiyetle durmak icap eder.

Aslından böyle bir araştırmaya girişilmesinin nedenleri çeşitlidir. İlk neden, bugün içinde bulunulan siyasî hayatın yapısını anlayabilmek için dün diyebileceğimiz kadar yakın bir zamanda mevcut olan şartları çok iyi bir şekilde tahlil edilmesidir.

Her şeyden önce konu hakkındaki envanterin bir araya toplanması bile oldukça önemlidir. Çünkü konunun bütün yönleri ile irdelenmesinin güçlüğü, ilgili resmî veya gayri resmi bilgilerin bir elde toplanmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Aslında bu bilgilerin bir elde toplanıyor olması bile daha sonra yapılacak çalışmalarda büyük kolaylık sağlayacağı açıktır.

Örneğin Annan Plânı dışında, Kıbrıs meselesinin hâlli için bugüne kadar hazırlanan en kapsamlı plân, 789/1992 sayılı plândır. Adımı, dönemin BM Genel Sekreteri Butros Gali'den alan "Gali Fikirler Dizisi", bugüne kadar hazırlanan "en dengeli plân" olması ile anılır. Böylece bir plânının önemi ortada iken, bu plânın bütün yönlerini analitik değerlendirmeye tâbi tutan bir araştırmının olmaması, işin ilginç diğer yanıdır. İşte Kıbrıs meselesi ile ilgili yapılacak herhangi bir araştırmının en önemli tarafı, değerlendirmeyi iki taraf açısından ve bütün yönleriyle yapıyor olmasından geçecektir.

Bundan hareketle BM'nin kalıcı çözüm için oluşturduğu parametrelerin temel felsefesi olan *iki toplumlu, iki bölge, eşit katılımlı ve kurucu ortaklıkla* tesis edilecek federe bir devletin, taraflar için ne getirip, ne götüreceğinin belirtiyor olması, çalışmaya ayrı bir değer katacaktır. Dolayısıyla yeni kurulacak bu yapıda Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının üstleneceği misyonunun ne olacağı açıkça görülecektir. Ancak Kıbrıs meselesi üzerinde yapılacak araştırmalarda birtakım hususlara dikkat edilmelidir.

Her şeyden önce bilimsel amaçların ön planda tutulduğu ve Kıbrıs meselesinin inceleneceği bir araştırmada, iki yöntemden biri seçilebilir: Ya mümkün olduğu kadar çok konu ve kavram üzerinde kısa, özlü, ansiklopedik

bilgiler verilir, ya da daha az sayıda konu üzerinde biraz daha etraflı, biraz daha “derinliğine”, düşünmeyi teşvik edici açıklamalara ve tahlillere gidilir. Bu araştırmada da ikinci yöntemin ağırlık kazandığı görülecektir.

Öte yandan, bu incelemede, sistematik açısından biraz değişik bir yol izlendiği de gözden kaçmayacaktır. Örneğin, modern tarih biliminde yeni gelişmelerin ışığında, yeni araştırma metotlarıyla ortaya konan bilgilerin yanı sıra, eskiden beri üzerinde durulan klâsik veya geleneksel denilebilecek bazı sorunlara da yer verilmiştir. Aslında eski sorunların yer alması, hâlâ daha önemli olmalarından kaynaklanır. Ancak eski sorunların, yeni bir yaklaşımla incelemeye girildiğini de hemen belirtmek gerekir. Buradaki amaç, her şeyden önce, bu alanda hala etkisini sürdüren bazı geleneksel yargıları, bilimsel temelden yoksun bazı kalıplaşmış ‘hükümleri’ veya ‘kaygıları’, gerçekçi bir tahlil süzgecinden geçirerek, yeni değerlendirmelere gitmek, hiç değilse kritik bir bakış açısı getirmek olmuştur. Bu bakış açısının tartışmaya açık olduğu, özellikle de gelenekçilerce veya klâsik görüşlere bağlı olanlarca yadırğanabilecek nitelikte olduğu şimdiden kabul edilmektedir.

Aslında araştırmanın yazılışı bakımında belirtilmesi gereken bir nokta da şudur. Ele alınan konular incelenirken, sosyal bilimler alanında oldukça sık rastlanan bir tutumdan, “bir konu veya fikir, ne kadar güç anlaşılırsa, o kadar derindir” (Kapani, 1988:16) kanısından bilinçli olarak uzak durulmaya çalışılmıştır. ‘Derinlikle’, ‘bulanıklığı’ birbirine karıştıran bu anlayışın, başkalarının kafasını bulandırmaktan başka bir işe yaramadığı bilindiğinden, tam karşıt bir tutumla, en karmaşık konuları bile elden geldiğince sadeleştirme ve açıkça anlaşılabilir hale getirmeye özen gösterilmiştir. Ama bunun her zaman için kolay olduğunu iddia etmek gerçekten zordur. Teknik terimlerin oldukça sık kullanıldığı, bazı önbilgilerin, kapsamlı teorilerin ve görüşlerin özetlenerek açıklanmasında karşılaşılan güçlükler herhalde küçümsenemez.

Aslında sosyal bilimlerde yapılacak araştırmalarda kuramsal katkı esastır. Ampiristlerin çok sevdiği Weber bu konuda şöyle demektedir: “*Her bilim adamı, çalışmalarının on, yirmi ya da elli yıl içinde eskiyeceğini bilir. Bilimin kaderi, hatta bilimsel çalışmanın anlamı da budur. Görevini gerçekleştiren her bilimsel çalışma, yeni sorular ortaya atar ve aşılma isteğini de beraberinde getirerek, günün birinde eskir. Bilime hizmet etmek isteyenler, bu gerçeği kabul etmek zorundadırlar. Dolayısıyla başkalarının bizi aşacaklarını ümit etmeksizin bilimsel çalışma yapmamız mümkün değildir*” (San, 1971:36). Bu gerçekten hareketle Kıbrıs meselesinde yapılacak herhangi bir araştırmanın amaçlarından birisi bu olmalıdır.

Bir diğer sorun da bilim adamlarının, hangi tür araştırmanın bilim ve toplum açısından daha anlamlı, yararlı ve değerli olduğunun algılanmasıdır. Bu algı bozuklukları, onları bizzat değer kargaşasına itmektedir. Sonunda bu tür

araştırmacılar, her iki tip araştırmayı da reddederek nihilist bir tutum içerisine girerler. Demek ki bu alanda 'değer' ve 'yargılar' (Tolan, 1979:256) kargaşasının var olduğundan ve bunların belirsizlik yarattığından söz etmek mümkündür. Tabii ki sosyal bilimlerde bu ortamın oluşmasında bir diğer neden de bir kısım bilim adamının, kuram örtüsü altında, kolayca ideolojik yönelimlerini dışa vurmalarından kaynaklanmaktadır.

Bir başka deyişle bu çalışmaya yönelinmesindeki esas etken de işte budur. Bununla ilgili olarak araştırmayı yapanın aklına bu gerçeği nakşeden iki hadisenin vuku bulduğunu söylemek yerinde olacaktır. Biri Fileleftheros Gazetesi yazarı Stavros Angelides'in yaklaşımıdır. Stavros Angelides, Rum yönetimine seslendiği 11 Ağustos 1991 tarihli makalesinde "*Mandirga ve Piskobu'daki Türk mülküne yerleşmiş ve 17 yıldan beri Türklerin bıraktığı verimli topraklarla haşır neşir olmuş Rum köylüsünü Federasyon kuracaksınız diye Mesarya'nın¹¹ kurak-çorak arazisine döndürme hakkını nereden buldunuz?*"¹² diye soruyordu.

Bir diğeri ise KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'la yapılan görüşmelerin birinde "*Kıbrıs meselesinin hâlli için ilmî teşhislere her zamankinden çok ihtiyaç*"¹³ duyulduğunun belirtilmesidir.

Dolayısıyla Denktaş'ın vurguladığı düşünceden hareketle, araştırmanın temel amacı 'geçmişî anlaşılır kılarak, bugünkü durumu anlamak ve yarını buna dayalı olarak planlayıp inşa etmektir'¹⁴.

4. Kıbrıs Meselesinin Özüne İlişkin Olgular:

Aslında Kıbrıs meselesi, Türk kamuoyu tarafından derinlemesine algılanması ve bilinmesi gereken bir konudur. Ancak, oldukça zor bir konudur ve işin bütün boyutlarının algılanması oldukça güçtür.

Bir kere her şeyden önce gelişmelerin sürekli olarak takibi gerekir. Adanın her iki kesiminin bugün içinde bulunduğu sosyo-politik durum, hadiselerin tarihî boyutunun özellikleri, Türk-Yunan ilişkileri içindeki yeri,

¹¹ Mesarya, 'orta ova' anlamına gelen 1974'ten önce ağırlıklı Rumların oturduğu çorak, kuru ve münbit olmayan bir arazidir. 1974 Barış Harekâtı'ndan sonra Türk yönetiminde kalan bir bölgedir. Lefkoşa'nın doğusunda olan bu bölgede halen kuru tarım yapılmaktadır.

¹² Stavros Angelides: "Federasyon İstemiyoruz", Fileleftheros Gazetesi, 11 Ağustos 1991.

¹³ Rauf Denktaş ile 23 Ağustos 1996 tarihinde yapılan mülakattan alınmıştır.

¹⁴ Tamçelik, (9.5.1995-Resmi Rapor):9

BM’de yürütülen görüşmelerin seyri, ABD, AB ve diğer ülkelerin konuya yaklaşımları, Türkiye’de etkili çevrelerin tutum ve değerlendirmeleri, dünyadaki yeni gelişmeler karşısında Kıbrıs uyuşmazlığının aldığı şekil ve en önemlisi Türk tarafının görüşlerinde, geri gidilemeyecek ‘hayatî ilkelerin’ (Erol, 1992:7) neler olduğunun bilinmesi ve üzerinde kafa yorulması gereken konulardır.

Her şeyden önce yıllardan beri Türk kamuoyunu yakından ilgilendiren Kıbrıs sorununun nedenlerini ve sonuçlarını, alışılmış ve tabulaşmış açıklamaların kolaycılığında sakınarak ele almak gerektiği ortadadır. Gelişmiş ülkelerde bile dış politikanın ‘millî güvenlik’ kapsamında nitelenen boyutları, genelde dogmatik açıklamalar ve tabulaşmış varsayımlarla doludur. Başlangıçta ‘kolaycı açıklamaların rahatlığına’ (Bölükbaşı, 2001:11) sığılsa da içgüdüleriyle bu tür açıklamalar, uzun vadede ivme ve mürit kazanarak ‘tartışılmaz doğrular’ ya da ‘tabular’ haline gelirler.

Unutulmaması gerekir ki, uluslararası barış ve güvenliği korunması ve devamı için en büyük hizmet, hadiseleri dış görünüşü ile değerlendirmek değil, uyuşmazlığın gerçek nedenlerine inilmesini gerektirir. Ancak bu şekilde uyuşmazlığın çözümü, kalıcı kriterlere dayanabilir. Bundan harekete, bu araştırma, ‘uluslararası pazarlık’¹⁵ açısından önemli bir yer tutan Kıbrıs’ın özel şartlarının ortaya konulmasını ve kalıcı barışa dair esasların belirlenmesi hedeflenmiştir.

Aslında bu çalışma, esas itibarıyla süreç analizine dayalı bir ‘diplomasi tarihi’ çalışmasıdır. Gerçi giriş kısmında ortaya konulmaya çalışıldığı gibi, Kıbrıs meselesi ile ilgili dış politika analizleri ve ortaya çıkan olguları, bu bakış açısına göre değerlendirmek esas olacaktır.

Aslında Kıbrıs meselesi ile ilgili ne tür araştırma yapılırsa yapılsın, tarafları etkileyen stratejik gelişmeler, planlama disiplini¹⁶, reel politika ve disiplinler arası etkilerinin izlenmesi temel amaç olmalıdır. Böylece Kıbrıslı Türklerle Rumların, hatta Türkiye ve Yunanistan’ın stratejik geleceğine ne kadar sahip çıktıkları görülebilecektir. Aslında Kıbrıs meselesiyle uğraşan herkesin amacı, kalıcı çözüm sürecine olumlu katkılar sağlamak olduğuna göre, buna özenle dikkat edilmesi şarttır.

Bundan hareketle Kıbrıs meselesini mantıksal düzlem içinde irdelemek ve toplumsal çatışmaları ahlakî boyutta sınıflandırmak esas amaç olmalıdır. Buna göre:

¹⁵ Uluslararası pazarlığın nasıl yapıldığı ve tarafların temel kriterlerinin neler olması gerektiği üzerinde daha ayrıntılı bilgi için bkz... (Koç, 1993:2).

¹⁶ Araştırmalarda planlama disiplini açısından daha ayrıntılı bilgi için bkz... (Gül-Gül, 1995:9).

- Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının ilişkilerini, tarihî perspektif içinde değerlendirmek ve iki taraf arasındaki güncel sorunları açıklamak;

- Siyasetçilerin ve dış politikada karar alıcıların, daha sağlıklı ve daha mantıklı isteklerde bulunarak, herhangi bir çözümün bulmasına mütevazı olsa da katkı sağlamak;

- Kıbrıs Türk ve Rum yönetimlerinin 'en hassas konu' olarak ifade ettikleri konuları tespit etmek ve bunlarla ilgili 'taviz marjlarını' belirlemek;

- Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının Kıbrıs meselesi ile ilgili politik ve sosyal dinamiklerini belirlemek ve toplumsal saplantılarını su yüzüne çıkarmak;

- Taraflar arasında çıkan uzlaşmazlığın, sivil toplumlarca nasıl algılandığını ve bunlarla ilgili yapılan eleştirinin neler olduğunu göstermek;

- Bilinmedik ve tartışılmadık konuları tespit etmek ve bunların ne anlama geldiğini yorumlamak;

- Taraflar arasında ileride çıkması muhtemel sorunları şimdiden belirlemek ve gerekli tedbirlerin alınmasında tavsiyede bulunmaktır.

İşte Kıbrıs meselesi üzerinde yapılacak araştırmaların esasına ilişkin noktalar, bu minval üzerinde odaklaşmalıdır.

Aksi takdirde Gali Fikirler Dizisi ve Annan Planı üzerinde birçok kere basmakalıp fikir çatışmaları ve hatta niyet yargılamaları şeklinde cereyan eden yüksek gerilimli tartışmaların yaşanmasına neden olacaktır. Ayrıca tarafların siyasal algılaması ve davranış modellerinin eleştirel bir gözle ele alınması, her iki toplumun siyasal kültürüne ciddi bir katkı sağlayacağı açıktır.

Bundan hareketle tarihi perspektif içinde yapılacak bir araştırma, 'gelecekle ilgili tasarımın'¹⁷ oluşturulmasına mütevazı bir katkı sağlayacağı kuşkusuzdur. Çünkü tarihî bilgiler, ancak öğrenilerek elde edilebilirler; genetik olarak kuşaktan kuşağa aktarılması mümkün değildirler.

Aslında Kıbrıs meselesi ile ilgili araştırmalarda esas olarak Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının kendi aralarındaki ilişkilerinin ileride nasıl olabileceğinden veya olması gerektiğinden çok, geçmişte ve bugün nasıl olduğu üzerinde durulmalıdır. Kanımızca, iki toplum ilişkilerine yönelik olarak ileriye dönük tahminlerde bulunabilmek, sorunun çözümü açısından hangi tür girişimlerin veya konuların ele alınmasının daha uygun olacağına karar verebilmek ve iki toplum arasındaki ilişkilerin sağlıklı bir zemine oturması için tarafların tutum ve tezlerinde ne gibi değişikliklerin gerektiğinin saptayabilmek, her şeyden önce konunun düşünsel ve olgusal anlamda iyi bilinmesinden geçer.

¹⁷ Geleceğin tasarımı ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz... (Türel, 2002:10).

Bundan hareketle Kıbrıs meselesi ile ilgili araştırmalarda bazı özel amaçların olması gerekir.

Örneğin birbirinin dış ve hatta çoğu zaman iç politikasında karşılıklı ve önemli bir yer tutan tarafların, (KKTC ile GKRY arasındaki ilişkileri), bazı büyük güçlerin bu ilişkiler üzerindeki etkileri ile birlikte irdelemek ve değerlendirmek gerekir. Buradaki amaç, dış politika açısından “iki tarafın ilişki analizi” şeklinde, basit bir değerlendirmeye tâbi tutulmamasıdır. Bir başka deyişle her iki tarafın dış politikasını, kendi politikalarının genel doğruları üzerinden, çok ciddi ve belirleyici etkileri olan bir “ilişkiler bütünü” şeklinde irdelemek ve değerlendirmektir. Bu yapılırken konunun iki tarafı aşan uluslararası boyutu üzerinde de durmak, elbette ki gereklidir. Türkiye, Yunanistan, İngiltere, ABD, AB ve genel dünya politikası hakkında söz sahibi olan ülkelerin bu konulara ilişkin tutum ve davranışları da ele alınmalıdır.

5. Kıbrıs Meselesinde Kavram Karmaşası:

Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının siyasî tercihleri incelenirken, kavramlara ve bunlara kavramlara yükledikleri anlama da bakmak gerekir. Her iki toplumun siyaset geleneğinde, kavramları çok rahat kullanan ve bunların esas anlamını yeterince bilmeden ve değerlendirmeden benimseyen birçok kişi vardır. Hata kavramların çoğunda, kaçamak anlatım tarzının benimsendiği gözlemlenmektedir. Bu anlamlara açıklık kazandırılmadıkça, Kıbrıs'ta ulaşılmak istenen hedeflerin netleştirilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla bu kavramları yeterince tartışmadan her iki toplumun önüne, Cuellar, Gali, Gobi ve Annan planı gibi siyasî tekliflerin konulması oldukça yersizdir. Çünkü bu tarz teklifler, Kıbrıs'taki toplumları uzlaşmadan çok çatışmaya götürür.

Temelde bu çalışma, iki tarafın siyasî ilişkilerine, ahlakî değer yargularının etkisi olmakla birlikte, konuya ilişkin olarak birçok noktada her iki tarafın görüşleri de ele alınmakta ve sergilenmektedir. Aslında bu, bir sosyal bilimci için oldukça zor bir görevdir. Zira inceleme birimi insan/toplum olan sosyal bilimci, bir yandan doğa bilimlerinde söz konusu olan bilimsellik kriterlerine genellikle imrenerek bakmakta, diğer yandan da içerisinde yaşadığı, tüm sosyal ve bilimsel kimliğinin içerisinde yoğrulduğu ‘toplum’, ‘ilke’, ‘kültür’ vb. birimler ile ‘diğerleri’ arasında değerlendirme yaparak, konuya ‘dıştan bakma’ açısından çoğu zaman, farkında olarak veya olmayarak zorlanmaktadır. Hele Kıbrıs gibi uluslararası bir sorunun, ‘taraflarca millî

mesele'¹⁸ olarak algılanması, bu zorlanmayı daha da belirginleştirir. Dolayısıyla bu zorlanma, doğal karşılanmalıdır.

-
- ¹⁸ 'Millî meseleler' diye bilinen görüşler ve anlayışlar pek çok kez Yunan ve Türk dış politikasını etkilemiş ya da bizzat saptamıştır. Millî meselelerin kavram ve teori olarak ne manaya geldiği ve bunların pratikteki uygulamalarının neler olduğuna bkz...
- "'Millî konular' sözü hiç de masum bir söz değildir" (Giannouloupoulos, 1999, s. xv).
- "Uluslararası politika literatüründe 'millî çıkar' ya da 'millî çıkarlarla ilgili konular' gibi deyimlere rastlanır" (Evans-Newnham, 1990:258-259).
- "Yunanistan'da yerleşik olan 'millî konular' ifadesi ... iki sonucu ortaya çıkarmaktadır. Birincisi, bu konular iç politikanın da ilgi alanına dahil ve iktidar oyunlarına alet edilmektedir. İkincisi, 'millî' olarak değerlendirildikleri için Yunan halkının tümü için heyecan, stres ve duygusal gerilim kaynağı olmaktadır" (Giannouloupoulos, 1999:xv).
- "'Millî konu' diye nitelenerek duygusal bir şartlanmaya, çıkmazlara varmaya, kendi kurduğumuz pusulara düşmeye karşıyız" (Heraclides, 1995:31-33).
- "Birçok etkin kimse 'faşizmin sekiz milyon süngüsünü yenmiş olan bir ülkenin Türkiye'den korkması ayıptır' anlayışına dayanarak Enosis uğruna bir Türk-Yunan savaşını göze almak noktasına gelmişlerdi" (Aberôph-Tositsas, 1982(Vol: II):147).
- "Evangelos Averof'un da (özellikle Kıbrıs'ı düşünerek) yazdığı gibi, 'önemli konularda halkları politik düşünce değil, içten gelen duygular yönlendirir'; eğer böyle bir konu kamuoyu önünde ele alınırsa, er ya da geç 'en güçlü siyasî kriterleri' ezip geçen bir 'çığ' haline gelecektir" (Aberôph-Tositsas, 1982(Vol: I):28-29).
- "Kıbrıs meselesi Türkiye'nin hayatî ve millî meselesi, ulusal çıkarlarımızın ağırlık noktası olmuştur" (Armaoğlu, 1989:783).
- "Dışişlerinde geçirdiğim 40 yıl içinde diplomamızın neredeyse sadece iki belli başlı konuyla uğraştığını gördüm: Biri Kıbrıs, diğeri de AB'dir" (Bleda, 2000:196).
- "Kıbrıs bizim millî bir davamızdır" ("İsmet İnönü: Kıbrıs Bizim Milli Davamızdır", Bayrak Gazetesi, 9 Mayıs 1964).
- "Bir toplum ve bir millet için 'dava', o toplum ve milletin, bütün zamanlarda (dün-bugün-yarın) şuurlaştırdığı, nesilden nesile devrettiği, gelişmesi ve bekası için maddî ve manevî kuvvet ve değerlerini (millî güç unsurlarını) etkin ve verimli şekilde kullandığı ve gerektiğinde uğruna açıklanan unsurları harekete geçirip, seferber ettiği, canını ve kanını ortaya koyduğu somut varlıkları üzerindeki fikirleri, iddiaları, istemleri ve özlemleridir" (Ökte, 2000:2-3).
- "Türkiye'nin çevresindeki istikrarsızlıklar ve cereyan etmekte olan kanlı olaylar ve siyasî mücadeleler sonucunda, komşularımızdan birinde veya birkaçında alevlenecek veya kontrol dışına çıkabilecek çatışmaların bizi de etkilemesi muhtemeldir" (Toruntay, 1994:135).
- "Kıbrıs meselesi Rauf Denктаş meselesi değil ki... Bu, halkın meselesi, Türkiye'nin meselesi[dir]..." (Denктаş, 1998:23).
- "Devletlerin hayatî menfaatleri bahis konusu olduğu zaman dünya halk oyunun ittifakına karşı dahi hareket ettikleri görülmüştür" (Bilge, 1966:77).
- "Hiçbir devlet adamı, yazar ve düşünür şimdiye kadar dış politikanın millî menfaatlere aykırı olarak yöneltilebileceğini ileri sürmemiştir" (Cook-Moor, 1953:28).

Ancak hâl böyle olunca Kıbrıs meselesinin gelecekteki olası çözüm umutları, iki tür yönetim sistemi üzerinde odaklaşacağı ortadadır. Biri ‘tekil/monist devlet’ ve öteki ‘federal devlettir’¹⁹. Buna karşın kırk yılı aşkın bir zamandır süregelen Kıbrıs meselesi, Yunanistan ve Türkiye kadar uluslararası aktörlerin, özellikle Amerika ve son zamanlarda da Avrupa Birliği’nin dış politikasında önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Kıbrıs’la ilgili farklı politik, ekonomik ve askerî beklentileri olan bu aktörlerin katılımı, bu meseleyi sadece karmaşık hale getirmedeği, aynı zamanda

“Kıbrıs, Türkiye için bir ulusal çıkar sorunu değil, doğrudan bekasını ilgilendiren, ulusal güvenlik ve savunma sorunudur ve Türkiye, Kıbrıs’a böyle bakmak zorundadır” (Atay, 2000:303).

“Kıbrıs, Türkler için millî bir davadır. Herhangi bir adada yaşayan yüz altmış bin Türkün sorunu değildir” (Çağlayangil, 1990:162).

“Türkiye’nin Kıbrıs politikası, hiçbir hükümetin politikası değildir. Bu politika, ortak bir politikadır. Bu politikanın içinde siz de varsınız, bu politikanın tarihsel gelişimi içinde sizler de varsınız. Bu politikadan sapmak, ... bu politikadan milletin kabul edemeyeceği tavizleri vermek, hiçbir hükümetin haddi değildir”, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 39, 64. Birleşim ve 16.1.1990 Tarihli Konuşması; Atacan, 1999:162).

“Kıbrıs davası, bir Türk-Yunan davasıdır” (Tuğ, 1999:606).

“Kıbrıs davası aynı kanı taşıyanların millî davasıdır” (Denktaş, 1996:iv).

“Ulusal sorun, aslında bir burjuva sorunudur” (Beratlı, 1991:7).

“Kıbrıs sorunu, bütünüyle, Türk halkı için bir kişilik sorunudur” (Soysal, 1995:119).

“Türk yöneticileri ve halkı için Kıbrıs, bir ulusal gurur ve prestij meselesiydi. Kıbrıs’la ilgili kararları birkaç üst yöneticinin, kendi başlarına, üstelik de halkın hisleri ve düşüncelerini göz önünde bulundurmaksızın alması düşünülemezdi” (Vali, 1971:242).

“Ortaya çıkışından günümüze dek ‘Kıbrıs Sorunu’, Türkiye’nin hayatî meselelerinden birisi olmuş, dış politikamız konusunda yönlendirici bir faktör olarak hep karşımıza çıkmıştır”, (Kepoğlu, 1995:i).

“Kıbrıs Sorunu, Türk milletinin bir millî davasıdır” (Kıbrıs’ın Dünü-Bugünü-Yarını, 1995:158).

“Ben Kıbrıs meselesinin sadece Kıbrıslıların meselesi olduğunu düşünmüyorum... Kıbrıs meselesi Türkiye ile Yunanistan arasında bir olaydır. Kıbrıs’ta yaşayan yüz elli bin Türk’ün de meselesi değildir” (Mehmet Gönübol: “Kıbrıs Sadece 150 Bin Kıbrıslının Değil, 60 Milyon Türkiye’nin Meselesidir”, Yeni Hafta Gazetesi, 2 Mayıs 1994).

“Devletlerin uluslararası alanda ulaşmak istedikleri hedefleri anlatmak için genellikle ‘ulusal çıkar’ deyimini kullanılmaktadır. ‘Ulusal çıkar’, halkını toplumsal bilincinde kök salmış tamamen soyut nitelikte olan birçok iyi ve güzel fikirleri içermektedir. Uygulamada ‘ulusal çıkara’ yön ve biçim veren, onu bir senteze ulaştıran politikacılarıdır” (Gönübol, 1993:91).

¹⁹ Kıbrıs sorunu, bir siyasal bütünleşme sorunu olarak tanımlanabilir. Etnik oluşum ve farklılaşmanın kültürel alanda seyrettiği durumlarda, siyasal bütünleşmenin üniter devlet sistemiyle, kültürel alanı terkettiği durumlarda ise federal bir devlet yapısıyla sağlanabileceği söylenebilir.

konuyu çözümsüz, kavramları da anlamsız kıldığı ortadadır. Aslında konu, iki toplumu yeniden hangi politik şartlar altında birleştirebilmek olduğu kadar aralarında geniş ölçüde bir işbirliği sağlayacak şartların oluşturulmasıdır. Böylece tarafları birleştirecek bu sistemlerin Kıbrıs'a uygulanabilirliği analiz edilebilecektir. Ancak bu araştırma, Kıbrıs'ta kendi kaderini kendinin tayin ettiği ve *iki eşit-egemen* toplumun bulunduğu tezinden hareket edilerek kaleme alınmıştır.

Bir diğer önemli husus ise BM tarafından ortaya konulan Gali ve Annan Planlarının özü ve şekli hakkında, konuya birinci derecede taraf olan Kıbrıs Türk ve Rum liderliği ile Türk-Yunan yetkililerinin kavramlara dayalı çelişkili açıklamaları oldukça ilginçtir.

Kıbrıslı Türklerin ve Rumların takip ettiği politikalara dair, Gali Fikirler Dizisi'nin ve Annan Planının içeriği ve bu belgelerin aşağıda sıralanan konulara ilişkin önerilerinin muhtemel sonuçları hakkında karşılaştırmalı tenkit yapılmıştır.

Kıyası tarafların, kendi politikalarına göre, Gali ve Annan Planından kazanımları ile kayıpları ortaya çıkacaktır. Bütün bunların temelinde yatan sorun, Kıbrıs meselesinin hâlli için kurulması düşünülen federasyonun, bazı belirsiz kavramlar üzerinden kurgulanmasıdır.

Aslında konuya ilişkin 'diyakronik' nitelikteki analizlerin yapılması, her iki tarafın görüşlerini, mümkün olduğunca birbirine benzer bir şekilde incelenmesini zorunlu kılar. Bundan hareketle incelenecek konular, gerek Kıbrıslı Rumların, gerekse Türklerin resmî veya gayri resmî görüşlerini ortaya koyacağından, Türk tezlerinin gelecekteki stratejisini belirlemesi açısından faydalı olacaktır.

Kavramlarla ilgili bir diğer konu ise Annan Planı'nın temel konulara ilişkin önerileri, Kıbrıs Türk ve Rum yönetimlerinin politikaları çerçevesinde ve tarafların resmî makamlarının hazırladığı istatistiki dokümanlara dayandırılarak, değerlendirilmeye çalışılmasıdır. Değerlendirme yapılırken, kavramların detayına girilmesi ve daha çok kamuda tartışılan konular üzerinde yoğunlaşılması esas olmalıdır.

Bu düşünceden hareketle kavramlarla ilgili yapılacak araştırmalar, sekiz ayrı unsurdan oluşmalıdır. Her bölüm, ele aldığı konu ile sınırlı olduğundan, amacı da sınırlı olmalıdır. Fakat bu sınırlılık, genel amaçtan uzaklaştırmadığı açıktır. Buna göre Kıbrıs meselesi ile ilgili kavram araştırmaları, metodolojik olarak şu basamaklar takip edilerek yapılabilir.

Birinci basamakta, Kıbrıs gibi sürekli kriz bölgesi olma özelliğini korumuş ve taşıdığı stratejik önemini hiçbir zaman kaybetmemiş olan bölgede, barışın sağlanması yolunda ilk adım olarak nitelendirilen toplumlararası

görüşmelerinin sürecini ve tarafların görüşmelerdeki pazarlığın iç yüzünü aydınlatılması amaçlanmalıdır. Dolayısıyla tarafların müzakere tekniklerinin karşılaştırması ile uluslararası pazarlığın nasıl yapıldığına dair ciddi bir değerlendirme yapılmalıdır.

İkinci basamakta, BM tarafından belirlenen bütünlüklü hedefler ile anlaşmayı sağlayacak yönlendirici ilkeler ele alınmalı ve Kıbrıslı Türklerle Rumların kalıcı çözüm için ortaya koyduğu modelin nasıl olacağı belirlenmelidir.

Üçüncü basamakta, Kıbrıslı Rumlarla Türkler arasında kurulmak istenen federasyonun temel özellikleri, yani federal anayasanın yasama, yürütme ve yargı organlarının nasıl teşkilatlanacağı, bunlarla ilgili taraflar arasında toplumsal, siyasî, ekonomik ve hukukî çatışmaların neler olacağı veya uzlaşmanın hangi konularda olabileceğinin belirlenmesi amaçlanmalıdır.

Dördüncü basamakta, adadaki her iki toplum ile Türkiye ve Yunanistan'ın garantiler ve güvenlik konularını nasıl algıladıklarını, bunlarla ilgili anlaşmalara nasıl değer atfettiklerini, bunlardan ne beklediklerini ve güvenlik ile ilgili diğer konuların, yani askersizleştirme, silahsızlandırma ve çok uluslu gücün getirilmesinin, stratejik öneminin belirtilmesi amaçlanmalıdır.

Beşinci basamakta, Kıbrıslı Türklerle Rumların anlaşmakta zorlandıkları konuların başında gelen toprak düzenlemeleri ele alınmalı, iki bölgeliliğin egemenlik sınırları, Kıbrıs Rum idaresine verilecek arazi miktarı, 1958'den 1974'e kadarki toprak mülkiyeti ve bunlardan doğacak tazminatlar, fonlar, mal-mülk mübadelesi ve bunlarla ilgili haritaların hangi kriterlere göre yapılacağını gösterilmesi hedeflenmelidir.

Altıncı basamakta, toprak düzenlemelerinden etkilenecek kişilerin yer değiştirmeleri, bunların rehabilitasyona tâbi tutulmaları, yapılacak olan işlemin maliyet analizi ve sosyo-ekonomik etkilerinin ele alınması amaçlanmalıdır.

Yedinci basamakta, kurulacak olan federasyonun ekonomik yapısının nasıl olacağı, Merkez Bankası, gümrükler, ticaret, mevduat, kambiyo, koruyucu tedbirlerle, dış yardım ve dış kredilerin hangi kriterlere göre düzenleneceğinin belirtilmesi tasarlanmalıdır.

Sekizinci ve son basamakta ise taraflar arasında imzalanan anlaşma ile federal/konfederal devletin ilânına kadarki geçen dönemin hangi düzenlemelerin yapılacağı, hangi komisyonların kurulacağı ve nasıl bir icra yönteminin takip edileceğinin gösterilmelidir.

Aslında Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının hakimiyet ve siyasî sınırlarının yeniden çizilmesi, garantiler ve güvenlik konusu, federal yetkiler, yasama ve yargı erki gibi hususların belirlenmesi ve bunların, taraflara etkisinin ne olacağını ortaya konulması ile ilgili konular, gerek Gali gerekse Annan

planının dönüm noktasını oluşturmaktadır. Bu yüzden dönüm noktasıyla ilgili bütün kavramlar tek tek ele alınmalı ve Kıbrıs'la ilgili muhtemel gidişatın analizi yapılmalıdır.

Son olarak her basamakla, Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının çatışma alanları ile ilgili somut çözümler ve bunlarla ilgili kavramlar belirlenecektir. İçeriği belirlenen bu kavramlar, romantik, soyut, basmakalıp, dostluk ve kardeşlik önerileri olmamalıdır. Her şeyden önce bunlar üzerinde çok düşünülmüş ve içeriği itibarıyla pragmatik kavramlar olmalıdırlar. En azından toplumları kavram kargaşasından uzak tutarak, ileride somut önerilerin tartışılmasını sağlamalıdır.

6. Kıbrıs Meselesi ile İlgili Yeni Varsayımların Geliştirilmesi:

Sosyal bilimlerde yapılan araştırmalarda, araştırmanın yönünü belirleyecek birtakım temel varsayımların saptanması zorunludur. Tolan'a (1979:6) göre varsayım; bilgi, tecrübe ve sezgi karışımı olarak kuramsal veya yasal nitelik taşıyan bir öneridir. Dâver'e (1972:45) göre ise varsayımlar kesin sonuçlar olmayıp, çok defa doğruluğu saptanması gereken birtakım önermeler (kaziyeler) veya önerme dizilerinden ibarettir.

Buna karşın kesinliği, doğruluğu apaçık olan sonuçlar, 'kanun' adını taşırlar ve kanunlar, olaylar arasındaki sebep-sonuç ilişkilerini açıklayan genel prensipler olarak bilinirler. Aslında bilimsel çalışmaların vardığı bu sonuçlar (kanun, genelleme, eğilim), yaşanan olayları açıklamakta ve olayların gidişini kestirmek için yardımcı olmaktadır.

Esasında yöntem, saptanan varsayımlara ve araştırma konusunun özelliklerine, buna karşın araştırma teknikleri de yöneme ve seçilen konuya göre belirlenir. Dolayısıyla varsayımlar araştırma boyunca gelişebilirler, düzeltilebilirler veya değiştirilebilirler; hatta böyle bir süreç içerisinde değişen varsayımların, araştırmanın genel yönünü bile tayin etmesi olasıdır. Bundan dolayı varsayımlar, genellikle bağımsız olarak tanımlanmış iki veya daha çok olay dizisi arasında kurulması ve irdelenmesi mümkün, sistematik bir öneri olarak tanımlanırlar.

Hâl böyleyken Kıbrıs meselesi ile ilgili temel varsayım, federalist ve anti-federalist kavramların, Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarındaki yaygın etkisi ve işlevsel boyutunun belirlenmesidir. Bu genel nitelikli varsayım, araştırma planının genel taslağını gösteren şu düşüncelerle tamamlanmalıdır. Aslında Kıbrıs'ta 'federalizm' ve 'anti-federalizm' kavramlarının çok anlamlı ve temelde felsefî bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Örneğin 'federalizm' kavramı, özellikle Kıbrıs Rum toplumunda millî hisler ve kilise gelenekleri

doğrultusunda sapma olgusunu taşımaktadır²⁰. Federalizm ilkesinin temel çerçeveden sapsması, Kıbrıs Rum toplumunun büyük bir kısmının da sapsmasına neden olmuştur. Ancak yine de bazı araştırmacılar, bireysel veya toplumsal düzeydeki sapsmaları, ‘anomi’ ve ‘yabancılaşma’ arasındaki yakın ilişkiye dayandırmaktadırlar²¹. Buradan hareketle federalizmden sapsmanın temelinde, anomiy ve yabancılaşma kavramının olmadığı görüşü yanlış bir görüştür. Bu kavram ikilisi, somut olan toplumsal gerçeğe uygulandığında, anomiy ve yabancılaşma olgularının çağdaş toplumların tümünde olduğu ve varlığını bir şekilde ortaya çıkardığı görülmektedir.

Bütün bunlardan sonra Kıbrıs meselesinin niteliği ve temel sorunları sistemli bir yaklaşımla, önce tek tek, sonra da hep birlikte ele alınıp incelenmeli ve açıklanmaya çalışılmalıdır. Araştırmanın her yerinde birbirinin karşıtı olan fikirler karşılaştırılmalı, birbirine karşıt felsefî görüşlere yer verilmeli, tarihin değişik dönemlerinden örnekler seçilmeli ve böylece çeşitli sorunlarla ilgili seçmeli çözüm yolları gösterilmelidir. Ancak, her sorun basmakalıp veya tek tip bir yöntemle incelenmemelidir. Aksine her sorun, onu açıklayacak en uygun yöntemle izah edilmelidir. Bunun için de araştırmanın bazı bölümleri diyakronik (konuya ilişkin analiz yöntemi), bazı bölümleri de senkronik (zamana ilişkin analiz yöntemi) biçimde düzenlenmelidir.

Aslında bu çalışmanın temel savlarından biri, Kıbrıs Türk ve Rum toplumları arasındaki ayrılığın ve sorunların kısa sürede giderilemeyeceğidir. Böylece, uzlaşma için ‘sihirli formüller’ peşinde koşmak yerine, uzlaştırıcı çabalar için anlamlı ve genel bir çerçevenin oluşturulmasının daha doğru olacağı varsayılmaktadır. Bundan hareketle kalıcı çözümün Annan Planı’na veya Gali Fikirler Dizisi’ne göre değil, toplumları yarına hazırlayıcı temele göre şekillenmesi düşünölmektedir.

Buna Kıbrıs meselesinin siyasî çözümü için ele alınacak araştırmanın temel varsayımları, aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

Aslında temel varsayımlar ve esasa ilişkin sorunlar, sekiz başlık altında toplanabilirler.

1. Yurttaşlığın Kapsamı: Dar mı olacak, geniş mi olacak?
2. Devletin Görevleri: Devletin görev alanı sınırlı mı olacak, sınırsız mı olacak?

²⁰ Bu sapsma, etnik oluşum ve farklılaşmanın siyasal eylem ve düşünceyi etkileyişi ‘doğal’, ‘önceden tasarlanmış’ ya da ‘bizatihi kendiliğinden oluşan’ bir süreçle değil, siyasal sistemin meşruiyet temellerinin sorgulanmasını sağlayan değişimlerle ilgilidir. Bununla ilgili ayrıntılı ilgi için bkz... (Vural, 1996:3).

²¹ Denктаş’ın psikolojisinin tahlili için bkz... (İnatçı, 1995: 23-26).

3. Otoritenin Kaynağı: Kıbrıs'taki halklardan mı olacak, yoksa toplumlardan mı olacak?

4. Otoritenin Teşkilatlanması: İktidar baskıcı mı olacak, yoksa liberal mi olacak?

5. Devletin Boyutları ve Dış İlişkiler: Federal hükümetin etkinliği daha fazla mı olacak, yoksa federe devletlerin yetkileri daha fazla mı olacak?

6. Toprak Düzenlemeleri: Kıbrıslı Türklerin egemenliğine verilecek topraklar az mı olacak, yoksa çok mu olacak?

7. Yer Değiştirenler: Kıbrıslı Türklerin egemenlik sahasına yerleştirilecek Rumların sayısı sınırlı mı olacak, yoksa sınırsız mı olacak?

8. Güvenliğin Sağlanması: Garantör devletlerin garanti hakkının devam etmesi gerekli midir, yoksa gereksiz midir?

Aslında görüldüğü gibi çözüm bekleyen konular, büyük ve sanıldığından çok daha fazladır. Zaten bu araştırmaya, yukarıda sayılan sorulara cevap aranmasına yardımcı olacak verileri belirlemek amacı ile başlanmıştır. Kaldı ki cevapları aranan soruların, bir bütünlük içerisinde ele almayı gerektirecek kadar aktüel olduğu da ilk bakıştan bellidir.

Mantık yönünden bu sekiz sorunun sekizi de birbirinden değişiktir. Ayrıca, sorunların her biri, tek bir soruna bağlı olduğu için bunlar ayrı ayrı da çözümlenebilir. Nitekim 'birinci varsayım devletin üyelerinin karşılıklı hak ve ödevleriyle; ikinci varsayım, hükümetin gördüğü işlerin kapsamı ya da alanıyla; üçüncü varsayım, otoritenin kaynağı ve meşruiyetiyle; dördüncü varsayım, iktidarın kuruluş biçimiyle; beşinci varsayım, ülkenin boyutları, dış ilişkiler ve nüfusuyla; altıncı varsayım, devletin egemen sınırlarıyla; yedinci varsayım, yer değiştiren kişilerin mülkiyet, vatandaşlık ve siyasî haklarıyla; sekizinci ve son varsayım da devletin anayasal, toprak ve siyasal düzenin korunmasıyla ilgilidir.

Görüleceği gibi iki olanaktan birini seçebilme, sorunların hepsinde görülen başlıca özelliktir. Bunun anlamı gayet açıktır. Çünkü sorunun özünü, seçme etkeni belirler. Seçme imkânı bulunmasaydı, zaten ortada varsayım diye bir şey olmazdı. Zaten çeşitli varsayımlar altında öne sürülen seçme olanağındaki bu genişlik, birbirine ters düşen bu dizilerde de görülebilir:

Birinci varsayım, eşitlik ile eşitsizlik arasında bir seçmedir.

İkinci varsayım, plüralist devletle monist devlet arasında bir seçmedir.

Üçüncü varsayım, azınlık ile çoğunluk arasında bir seçmedir.

Dördüncü varsayım, kuvvetler ayrılığı ile kuvvetler birliği arasında bir seçmedir.

Beşinci varsayım, devletler topluluğu ile devletler birliği arasında bir seçmedir.

Altıncı varsayım, tek egemenlikle egemenliğin paylaşılması arasında bir seçmedir.

Yedinci varsayım, taşınmaz malların mülkiyeti, şahıs ile toplum arasında bir seçmedir.

Sekizinci varsayım ise, garantörlük hakkının aynen muhafaza edilmesi ile sulandırılması arasında bir seçmedir.

Aslında bir birine zıt olan bu seçmelerin bir amaca yönelik olduğu unutulmamalıdır. Buna göre sonuçları görerek, sebebini bilmek; sebebini bilerek, çaresini bulmak; çaresini bularak, meseleyi çözmek gerekir.

Bu tanıma göre her sorunda iki alternatiften birinin seçileceği görülmektedir. Oysa daha sonra da görüleceği gibi, genellikle ikiden çok ihtimal bulunmaktadır. Çünkü sorunlardan bazıları iki karşıt kutbun ortasında yer alan safhalarda çözülebilmektedir. Böylece hükümetin üstlendiği görevler ve işler az ya da çok olabilir. Devletteki siyasal erk az ya da çok dağıtılabilir. Hürriyet de öyle, az ya da çok olabilir vb.

Onun içindir ki burada, siyasal süreci akla uydurmanın bir yolu vardır. Siyasal süreci anlayabilmek için bu sekiz ana varsayım önemlidir ve hatta bu sekiz varsayımın sekizi de seçme yapmaya elverişlidir.

Gerçi kurulacak devletin özelliği, bu varsayımlara verilecek kararlara göre değişebilir. Kıbrıs meselesi ile ilgili bu kadar çok varsayım bulunduğu ve bunlardan her birinin de en az iki çözümü olduğuna göre, siyasal gerçeğin de birçok değişik görünümleri ve bileşenleri vardır.

Aslında politika sanatının uygulayanlar ve politikayı bir bilgi bütünü halinde sistemleştirenler için onu çekici kılan veya bir çekişme biçimine sokan da işte bu değişikliklerdir. Kıbrıs meselesi ile ilgilenen her kimse veya taraf, bu sekiz veya varsayım ile karşılaşmadan hükümet kuramaz. Gene hiç bir kimse veya taraf, seçeceği devlet tipinde bu sorunların veya varsayımların her biri üzerinde bir karar verme zorunluluğundan kendini alamaz. Çünkü her türlü devlette, bu sekiz sorunla veya varsayımla ilgili önemli problemlerin kurumsal (müessesevi) bir karşılığı mutlaka bulunmaktadır. Önemli sorunların veya varsayımların bulunduğu yerde, siyasal süreç de bulunur. Bundan başka böyle bir çözümleme, siyaset süreçlerinin dinamiğini de anlama bakımından bir değer taşır. Çünkü çözümlerin hiç biri değişmez ya da kesin değildir. Hükümetlerin hepsi, az veya çok bir denemeye dayanırlar. İnsanlar yaptıkları seçmeleri değiştirirler. Bir uçtan öbür uca da gidip gelebilirler. Hatta devletlerin dış yapısını ve iç düzenini, gerektiğinde yeni baştan da kurabilirler.

Dolayısıyla Kıbrıs'taki her iki taraf, bu siyasal süreçten geçmeli ve seçme hakkını en iyi şekilde belirlemelidir. Bir başka deyişle kurmak istedikleri yeni devletin kamusal ve anayasal sistemini, çatışmak için değil, uzlaşmak için yapılandırmalıdır.

Sonuç

Aslında Kıbrıs meselesine dair temel mesele değişkenlerin, bir başka olgunun varlığına bağlı olmasıdır. Yukarıda her varsayımın başlı başına bir sorun olduğu ve bunların ayrı ayrı çözümlenebilecekleri söylenmiştir. Ama uygulamada bu sorunlar, birbirinden büsbütün uzak ve ayrı değildirler. Tersine, bunların birbirleriyle karşılıklı ilişkileri vardır ve birbirlerini etkilemektedirler. Onun için de bir sorunun nerede bitip, ötekini nerede başladığı kesinlikle söylenemez. Bir başka deyişle sorunların kenarları pürüzsüz değildirler. Tam aksine pürüzlü ve giriftirler. İç yapıları, bir yerde birbiriyle birleşirler. Aslına her birinin değişik çözümleri olan bu siyasal karmaşıklığın sekiz sorun altında toplanması, onları sadeleştirmeye yöneliktir. Ancak mesele, birbirine bağlı bu sekiz kategorinin bir karışımı diye tanımlanırsa, konuyla ilgili bütün kavram ve olgular sadeleştirilmiş, hatta değiştirilmiş olurlar. Aslında bunu, bir saate benzeterek açıklamak mümkündür. Saat kadranının on iki saate ve altmış dakikaya bölündüğünü düşünün. Bu bölmeler gereklidir; çünkü bize belli bir zaman dilimini gösterirler. Ama zamanın kendisi süreklidir ve bölünmez. Zaman durmaz; boyuna akıp gider.

Bu bağlamda millî meseleler de böyledir. Bütün çözümlemeler bitse bile, yeniden bileşim (sentez) yapmak gerekir. Kıbrıs meselesinin hâlli için araştırmacılar nasıl çalışılırsa, bu sekiz sorun da öyle çalışır; yelkovanla akrebin birlikte yürüdükleri gibi, sorunlar da birlikte yürürler ve birbirlerini etkilerler. Gerçekten, Kıbrıs meselesinin herhangi bir başlık altındaki sorun için ne türlü bir seçme yapılırsa yapılsın, bu sorunun öbür sorunlarla ilgili kararları etkilememesi ender görülen bir durumdur. Böylece bir yerdeki değişme, bir başka yerdeki değişmeye de tetikleyebilecektir. Hatta bu değişme, zincirleme reaksiyona da neden olabilir. Aslında bütün bu çabalar, her iki tarafın önem verdiği sorunlara kalıcı bir çözümün bulmasına yardımcı olmak içindir. Fakat şunu unutmamak gerekir ki, Kıbrıs için kalıcı çözüm arayanların her şeyden önce 'gerçekçi' olmaları şarttır. Çünkü Kıbrıs meselesi, 'tarihî düşmanlık', 'kapitalist baskılar', 'emperyalist oyunlar', 'millî menfaatler' ya da 'büyük güçlerin çatışması' gibi tezlerle açıklanamaz. Etnik ilişkilerin kavranabilmesi için iç siyasal yapının ve toplumsal süreçlerin de sorgulanması gerekir.

Kıbrıs Türk ve Rum toplumları arasındaki anlaşmazlıkların 'çözülmez' ve 'sıfır toplamlı' (zero sum) hale getiren nedenler, sorunların kendileri değil, en başta iki taraf arasında var olduğu kabul edilen 'psikolojik'

uçurumlardır. En büyük engel, millî bellekte yer eden ve karşılıklı kuşkuya yol açan 'ötekinin', her halükarda suçlanmasına neden olan korku ve tehdidin bulunmasıdır. Kaldı ki tarafların birbirini inanılmaz derecede önyargılarla tanıması, bu engelleri daha da güçlendirmektedir.

Aslında Kıbrıs sorununu tek cümle ile tanımlamak gerekirse, etnik oluşum ve farklılaşmanın, kültürel zeminden siyasal zemine doğru dönüşümden başka bir şey değildir.

Kaynakça

- ADAMS, Thomas W. and Alvin J. COTTRELL, (1968). *Cyprus Between East and West*, The Washington Center of Foreign Policy Research School of Advanced International Studies The Johns Hopkins University, Baltimore; The Johns Hopkins Press.
- AKKURT, Aydın, (1999). *Türk Mukavemet Teşkilâtı 1957-1958 Mücadelesi*, İstanbul; Bayrak Matbaacılık.
- ANGELIDES, Stavros, (11 Ağustos 1991). "Federasyon İstemiyoruz", *Fileleftheros Gazetesi*, Sayı No: 441, s. 14-17.
- ANGELIDES, Stavros, (20 Eylül 1992). "Çözumsuzlüğün Acı Hikayesi", *Fileleftheros Gazetesi*, Sayı No: 98, s. 6-8.
- ANGELIDES, Stavros, (20 Temmuz 1992). "En İyi Çözüm Şekli Çözumsuzlüktür", *Fileleftheros Gazetesi*, Sayı No: 563, s. 7.
- ARMAOĞLU, Fahir, (1989). *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1980*, 6. Baskı, Ankara; TC İşbankası Yayınları.
- ATAY, Mehmet, (2000). "Uluslararası Jeopolitik Egemenlik Mücadelesinde Kıbrıs'ın Stratejik Konumu ve Akdeniz'de Bölgesel Güvenlik" *Proceedings of The Third International Congress for Cyprus Studies 13-17 November 2000*, Volume: 3, Gazimağusa; Eastern Mediterranean University Congress for Cyprus Studies Publications, s. 291-305.
- BAHCHELI, Tozun, (1990). *Greek-Turkish Relations Since 1955*, Boulder; Westview Press.
- BERATLI, Nazım, (1991). *Kıbrıs'ta Ulusal Sorun*, Lefkoşa; Özdilek Matbaası.
- BERBERAKIS, Stalyo, (12 Ekim 2000). "Papazlar Siyaset Yapmasın", *Sabah Gazetesi*, Sayı No: 22366, s. 23.
- BİLGE, N., (1966). *Hukuk Başlangıcı Dersleri*, 5. Baskı, Ankara; Ayyıldız Basımevi.
- Birleşmiş Milletler Kararlarında Eski Yugoslavya ve Bosna-Hersek*, (1996), Tercüme: Nejat Özdemiroğlu, İstanbul; Dayanışma Vakfı Yayınları.
- BLEDA, Tanguş, (2000). *Maskeli Balo*, İstanbul; Doğan Kitapçılık.
- BOLUKBASI, Suha, (1988). *Superpowers and The Third World: Turkish-American Relations and Cyprus*, New York; University Press of America.

- BOOTH, Ken, (1979). *Strategy and Ethnocentrism*, London; Croom Helm.
- BOOTH, Ken, (1987). "New Challenges and Old Mind-Sets: Ten Rules for Empirical Realists", Carl G. Jacobson (ed.), *The Uncertain Course: New Weapons Strategic and Mind-Sets*, Oxford; Oxford University Press, s. 32-89.
- CHARALAMBOUS, N., (1998). "Ethnicity and Space", *The Cyprus Review*, Vol. X, Nu: 2, s. 79-87.
- CLAUDE, Inis L. Jr., (1962). *Power and International Relations*, New York; Random House.
- CLERIDES, Glafkos, (1991). *Cyprus: My Depositin*, Vol. I-IV., Nicosia; Alithia Publishing Co. Ltd.
- COOK, Thomas I. and Malcolm Moor, (1950). "The American Idea of International Interest", *The American Political Science Review*, New York, s. 21-41.
- COSER, Lewis A., (1956). *The Functions of Social Conflict*, New York; The Free Press.
- COSER, Lewis A., (1993). "Çatışmacı Yapısalcılık I : Yapının Çatışma Aracılığıyla Korunması", Margaret M. Polama (ed.), Çev. Hayriye Erbaş, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Ankara; Gündoğan Yayınları, s. 97-114.
- ÇAĞLAYANGİL, İhsan Sabri, (1990). *Anılarım*, 3. Baskı, İstanbul; Yılmaz Yayınları.
- DAHRENDORF, Ralf, (1993). "Çatışmacı Yapısalcılık: Toplumsal Yapıyı Açıklamaya Bir Öneri", Margaret M. Polama (ed.), Çev. Hayriye Erbaş, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Ankara; Gündoğan Yayınları, s. 115-127.
- DENKTAŞ, Raif Rauf, (1996). *Rum-Yunan İkilisi: İstenmeyen Cumhuriyet'ten Nereye*, Lefkoşa; Rauf Raif Eğitim Vakfı Yayınları.
- DENKTAŞ, Raif Rauf, (1998). *Kalbimin Sesi*, İstanbul; Raif Denktaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- DODD, Clemenet H., (1998). *The Cyprus Imbroglia*, London-Huntingdon; The Eothen Press.
- "Dr. Küçük: Kıbrıs Meselesi, Toplumlar Arası Bir Mesele Değildir", (24 Mayıs 1958). *Dünya Gazetesi*, Sayı No: 4211, s. 1.
- Dünden Bugüne A. Mesut Yılmaz'ın Parlamento Konuşmaları 1984-1998*, (1999). Der. Veysel Atacan, İstanbul.
- "Düşüncelerimiz", (18 Eylül 1994). *Mahi Gazetesi*, Sayı No: 4258, s. 5.
- EHRlich, Thomas, (1974). *Cyprus: 1958- 1967*, London; Oxford University Press.
- ESMAN, Milton, (1980). "Political and Psychological Factors in Ethnic Conflicts", *Conflict and Peacemaking in Multiethnic Societies*, Joseph V. Monthville (ed.), Massachusetts; Lexington Press, s. 48-59.
- EUANGGELOS, Aberôph-Tositsas, (1982). *Historia Tón Khamenôn Eukairiôn (Kypriako 1950-1963)*, Vol. I-II., Athena.
- EVANS, Graham and Jeffrey NEWNHAM, (1995). *The Dictionary of World Politics: A Reference Guide to Concepts, Ideas and Institutions*, New York; Harvester-Wheatsheaf.

- FARLEY, Jonathan, (1995). "Turkey's Foreign Policy", *The Round Table*, Nu: 333, s. 71-92.
- FETSCHER, Iring, (1990). "Tarih Felsefesi", *Günümüzde Felsefe Disiplinleri*, Çev. Doğan Özlem, İstanbul; Ara Yayınları, s. 414.
- FIRAT, Melek, (July 1998-March 1999). "Oi Politikes Tês Toyrkias Sto Kypriako", *Syghrona Themata*, Nu. 68-69-70, Athens, s. 110-121.
- FOUCAULT, Michel, (1986). "The Subject and Power", *Beyond Structuralism and Hermeneutics*, Brighton, s. 219-234.
- GIANNOULOPOULOS, Giannês N., (1999). "Hê Eugenês Mas Typhlôsis...", Ehsôterikê Politihê Kai "Ethniha Themata" *Apo Tên Êtta Tou 1897 Eôs Tê Mhriasiatikê Katastrophê*, Athena; Bibliorama, s. xiv-xix, 15-41.
- GIBBONS, Harry Scott, (1997). *The Genocide Files*, London; Charles Bravos Publishers.
- GIBBONS, Harry Scott, (2003). *Kıbrıs'ta Soykırım*, Çev. Erol Fehim, Near East Publishing, Ankara; Özyurt Matbaası.
- "Gobi'den Yalanlama", (26 Ekim 1995). *Cyprus Mail Gazetesi*, Sayı No: 911, s. 1.
- GÖNLÜBOL, Mehmet, (1993). *Uluslararası Politika İlkeler-Kavramlar-Kurumlar*, 4. Baskı, Ankara; Attila Kitabevi.
- GÖNLÜBOL, Mehmet, (2 Mayıs 1994). "Kıbrıs Sadece 150 Bin Kıbrıslının Değil, 60 Milyon Türkiye'nin Meselesidir", *Yeni Hafta Gazetesi*, Sayı No: 123, s. 10.
- GROOM, A.J., (1986). "Cyprus, Greece and Turkey: A Treadmill for Diplomacy", John T.A. KOUMOULIDES (ed.) *Cyprus in Transition 1960-1985*, London; Trigraph, s. 119-132.
- GÜL, Atakan ve Ayfer Yazgan Gül, (1995). *Avrasya Boru Hatları ve Türkiye*, İstanbul; Bağlam Yayıncılık.
- HASGÜLER, Mehmet, (1998). *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim'in İflası*, Özgür Üniversite Yayınları, Ankara; Öteki Yayınevi.
- HERACLIDES, Alexis, (1 July 1998-March 1999). "Kypriako: He Alytê Dieneksê?", *Syghrona Themata*, Nu. 68-69-70, s. 38-49.
- HERACLIDES, Alexis, (1997). "The Ending of Unending Conflicts: Separatist Wars", *Millennium: Journal of International Studies*, Vol. XXVI, Nu: 3, s. 83-91.
- HERACLIDES, Alexis, (January-March 1995). "Hoi Eikones Tou Ethnikou 'Eautou' Kai Tau 'Allou' Stis Diethneis Skheseis: Hê Periptosê Tês Hellênikês Eksôterikês Politikês", *Syghrona Themata*, s. 31-33.
- HERACLIDES, Alexis, (2002). *Yunanistan ve Doğudan Gelen Tehlike Türkiye Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları*, Çev. Mihalis Vasilyadis ve Herkül Millas, İstanbul; İletişim Yayınları.
- Historic Resolutions on The Cyprus Question*, (1997). Nicosia; TRNC Foreign and Defence Ministry Public Relation Office.
- ISAACSON, Walter, (1992). *Kissinger A Biography*, New York; Simon & Schuster.
- "İki Türk Öldürüldü", (3 Haziran 1994). *Fileleftheros Gazetesi*, Sayı No: 4153, s. 7-8.

- İlker Nevzat (UBP Girne milletvekili) ile 29.11.1999 tarihinde yapılan mülakat.
- İNATÇI, Ümit, (1995). *Kıbrıs Sorunu Üzerine: Aldatıcı Sorunlar İkilemi Ya Da Bir Çözumsuzlüğün Anatomisi*, İstanbul; Galeri Kültür Yayınları.
- İSMAİL, Sabahattin, (1998). *150 Sorunda Kıbrıs Sorunu*, İstanbul; Kastaş Yayınları.
- “İsmet İnönü: Kıbrıs Bizim Milli Davamızdır”, (9 Mayıs 1964). *Bayrak Gazetesi*, Sayı No: 579, s. 4.
- JOSEPH, Joseph S., (1997). *Cyprus: Ethnic Conflict and International Politics from Independence to The Threshold of The European Union*, London; Houndsmills-Macmillan.
- KAPANİ, Münci, (1988). *Politika Bilimine Giriş*, 4. Baskı, İstanbul; Bilgi Yayınevi.
- KEPOĞLU, Halil, (1995). *Kıbrıs Sorunu*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- “Keti Hanımın İtirafı”, (Mayıs-Haziran 2001). *Kıbrıs Mektubu Dergisi*, C. XIV, Sayı No: 3, s. 8.
- “Klerides’in Demeci”, (22 Mart 1994). *Simerini Gazetesi*, Sayı No: 4084, s. 5.
- “Klerides-Papandreu-Delors Görüşmesi”, (10 Haziran 1994). *Alithia Gazetesi*, Sayı No: 4160, s. 10.
- Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü-Yarını*, (1995). İstanbul; Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları.
- KIRCA, Coşkun, (1992). “Kıbrıs Uyuşmazlığına Bakış Açımız Ne Olmalı? Doğrular ve Yanlışlar Nelerdir?”, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Yeni Hükümetten Beklentiler*, İstanbul; Kıbrıs Vakfı Yayınları, s. 24-30.
- KLERK, F. W. De, (Temmuz 2001). “Yeni Binyılda Barışı Tehdit Eden Etmenler”, *TESEV Formu*, s. 1-8.
- KOÇ, Haldun, (1993). *Pazarlık Gücünün Etkileri Yönüyle Camp David Orta Doğu Barış Sürecisine Etkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- KOURKOULAS, Alkis, (25 Haziran 1992). “Türk-Yunan Dostluğu Tüm Çabalara Değer”, *Hürriyet Gazetesi*, Sayı No: 11856, s. 21.
- LOIZOS, Peter, (1998). “How Might Turkish and Greek Cypriots See Each Other More Clearly?”, Vangelis Calotychos (ed.), *Cyprus and Its People: Nation, Identity, and Experience in An Unimaginable Community 1955-1997*, Westview, s. 85-102.
- LORDOS, Constantinos, (12 October 1998). “Twenty-three Fallow Years”, *Cyprus Mail*, Nu: 223, s. 8.
- MACMILLAN, Harold, (1971). *Riding The Storm 1956-1959*, London; Macmillan.
- MANİSALI, Erol, (1992). “Kıbrıs Uyuşmazlığında Gerçekler ve Toplantının Ortaya Çıkardığı Sonuçlar”, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Yeni Hükümetten Beklentiler*, İstanbul; Kıbrıs Vakfı Yayınları, s. 7-9.
- MORGENTHAU, Hans J., (1970). *Uluslararası Politika*, Çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay, Ankara; Siyasî İlimler Derneği Yayınları.

- NICOLSON, Harold, (1954). *The Evolution of Diplomatic Method*, London; Constable and Co. Ltd.
- OLGUN, Ergün, (1995). “Some Lessons That Can Be Drawn from The Bosnian Negotiation Process and The Dayton Peace Agreement”, *Crises in The Balkans and Cyprus – Eastern Mediterranean University*, s. 1-11.
- ÖKTE, Ertuğrul Zekâî, (Nisan 2000). “Türk Milletinin Davası Nedir?”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, İstanbul, Sayı No: 37, s. 2-3.
- PAPADAKIS, Yannis, (1998). “Enosis and Turkish Expansionism: Real Myths or Mythic Realities?”, *Cyprus and Its People: Nation, Identity, and Experience in An Unimaginable Community 1955-1997*, Vangelis Calotychos (ed.), Westview, s. 89-121.
- PAPANDREU, Yorgo'nun (Yunan Dışişleri Bakanı) 3.10.1999 tarihinde Taksim toplantılarında yaptığı konuşma, İstanbul.
- PLATON, (1980). *Devlet*, Çev. Sabahattin Eyüboğlu ve M. Ali Cimcoz, 4. Baskı, İstanbul; Remzi Kitabevi Yayınları.
- PLATON, (1986). *Theaitetos*, Çev. Macit Gökberk, İstanbul; Remzi Kitabevi Yayınları.
- POWELL, Jr. G. Bingham, (1982). *Contemporary Democracies: Participation, Stability and Violence*, USA; Harvard University Press.
- Rauf Denктаş ile 23 Ağustos 1996 tarihinde yapılan mülakat.
- REDDAWAY, John, (2001). *Burdened with Cyprus - The British Connection*, Third Edition, Nicosia; Published by Rustem.
- ROSSIDOU, Maria ve Tinos Iasonos, (Temmuz-Ağustos 1991). “İlk Attila Etek Giyiyordu”, *Diefnis Sosyalizmos*, Lefkoşa, Sayı No: 2, s. 1-8.
- SANDER, Oral, (1998). *Siyasi Tarih 1918-1994*, 6. Baskı, Ankara; İmge Kitapevi.
- SARRÊS, Neoklês. D. K. Kônstas KAİ and P. I. TSAKÔNAS (ed.), (1994). *Hellênikê Eksôterikê Politikê: Êsôterikes Kai Diethneis Parametroi*, Athena; Odysseas.
- SAYIN, Önal, (1994). *Sosyolojiye Giriş*, İzmir; İzmir Üniversitesi Kitabevi.
- SELDAĞ, Muazzez, (Şubat-Mart 2002). “AB Kıbrıs Türk Halkının Kimliğini Tanımlamak Zorundadır”, *Kıbrıs Mektubu Dergisi*, C. XV, Sayı No:2, s. 32-33.
- SOYSAL, Mümtaz, (1995). *Aklını Kıbrıs'la Bozmak*, İstanbul; Bilge Yayınevi.
- SOYSAL, Mümtaz, (26 Nisan 1994). “Ayakbağı mı, Dinamo mu?”, *Hürriyet Gazetesi*, Sayı No: 5562, s. 24.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk, (2000). *Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar*, İstanbul; Der Yayınları.
- “Spiros Kiprianu'nun Önemli Konuşması”, (22 Temmuz 1987). *Eleftherotipia Gazetesi*, Sayı No: 456, s. 1-9.
- STAVRINIDES, Zenon, (1975). *The Cyprus Conflict-National Identity and Statehood*, Nicosia.
- STEFANIDIS, Ioannis, (1999). *Isle of Discord: Nationalism, Imperialism and The Making of The Cyprus Problem*, London; Hurst.

- STEPHEN, Michael, (1997). *The Cyprus Question*, London; The British-Northern Cyprus Published by Parliamentary Group.
- TAMÇELİK, Soyalp, (1.4.2001). "XX. Yüzyılda Türk-Yunan Münasebetlerinin Siyasî Tarih Perspektifi Açısından Değerlendirmesi", *KKTC Cumhurbaşkanlığı'na Sunulan Rapor*, Sayı: 56. (Resmi Rapor).
- TAMÇELİK, Soyalp, (1999). "Kıbrıs Komünist Parti'nin (AKEL) İlhâk Kararı ve S.S.C.B.'nin Kıbrıs Politikası", C. II (Tarih ve Kıbrıs Sorunu), *II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, 24-27 Kasım 1998*, Gazimağusa; Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları: 7, s. 9-56.
- TAMÇELİK, Soyalp, (9.5.1995). "Geleneksel Tarihin Güven Yitirışı", *KKTC Cumhurbaşkanlığı'na Sunulan Rapor*, Sayı: 48. (Resmi Belge).
- TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 39, 64. Birleşim ve 16.1.1990 Tarihli Konuşması.
- THEODÔROPOULOS, Byrôn, (1988). *Hoi Tourkoi Kai Emeis*, Phylakês, Athena.
- TORUNTAY, Necip, (1994). *Org. Toruntay'ın Anıları*, İstanbul; Milliyet Yayınları.
- TUĞ, Aydın, (1999). "Kıbrıs'ta Nasıl Bir Çözüm", *Proceedings of The Second International Congress for Cyprus Studies 24-27 November 1998*, Volume: 2, Gazimağusa; Eastern Mediterranean University Congress for Cyprus Studies Publications, s. 603-618.
- TUĞ, Aydın, (2000). "Jeopolitiğin Değişim Süreçleri ve Kıbrıs", *Proceedings of The Third International Congress for Cyprus Studies 13-17 November 2000*, Volume: 3, Gazimağusa; Eastern Mediterranean University Congress for Cyprus Studies Publications, s. 271-289.
- TUNAYA, Tarık Zafer, (1989). *Medeniyetin Bekleme Odası*, İstanbul; Bağlam Yayınları.
- TUNAYA, Tarık Zafer, (22 Şubat 1964). "Kıbrıs Meselesi mi, Meseleleri mi?", *Cumhuriyet Gazetesi*, Sayı No: 20017, s. 4.
- TUNCER, Hüner, (1995). *Eski ve Yeni Diplomasi*, Ankara; Ümit Yayınları.
- Turkey, Greece and NATO, (1980). *A Staff Report to The Committee on Foreign Relations United States Senate, March 1980*, Washington; US Government Printing Office.
- TÜREL, Oktar, (2002). "Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Üzerine Otuz İki Paragraf, Tekmili", *Akdeniz'de Bir Ada KKTC'nin Varoluş Öyküsü*, Der. Oktar Türel (der.), Ankara; İmge Kitapevi, s. 53-77.
- Türk Ajansı Kıbrıs Rum Basın Bülteni*, 10 Haziran 1994, s. 10.
- Türk Ajansı Kıbrıs Rum Basın Bülteni*, 18 Eylül 1994, s. 5.
- Türk Ajansı Kıbrıs Rum Basın Bülteni*, 27 Eylül 1992, s. 4.
- Türk Ajansı Kıbrıs Rum Basın Bülteni*, 3 Haziran 1994, s. 7-8.
- Türk Ajansı Kıbrıs Rum Basın Özetleri Özel Sayı*, 22 Temmuz 1987, s. 1-9.
- Türk Ajansı Kıbrıs Rum Basın Özetleri*, 22 Mart 1994, s. 5.
- "Türk-Yunan Anlaşmazlığına Büyümesin Diye Müdahale Ettik", (10 Aralık 2000), *Hürriyet Gazetesi*, Sayı No: 125, s. 24.

- ÜNAL, Semih, (Ocak 1998). “Kıbrıs Türk Toplumunu Türkiye İlişkileri-2”, *Kıbrıs Mektubu Dergisi*, C. XI, Sayı No: 1, s. 18.
- VALI, Ferenc A., (1971). *Bridge Across The Bosphorus: The Foreign Policy of Turkey*, London; John Hopkins Press.
- “Vasiliu’nun 8. Haritası”, (27 Eylül 1992). *Agon Gazetesi*, Sayı No: 336, s. 4.
- VURAL, Yücel, (1996). *Kıbrıs’ta Etnik İlişkilerin Gelişim ve Siyasal Sisteme Etkileri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- WALKER, Connor, (1972). “Nation-Building or Nation-Destroying”, *World Politics*, Vol. XXIV, Nu: 3, s. 338-351.
- www.pio.gov.cy [The Official Web of The Republic of Cyprus Press and Information Office (PIO) Lefkosia (Nicosia) Cyprus].
- YAĞCI, Oya, (1998). *Türkiye’de Laiklik Tartışmaları Çerçevesinde Modernist ve Postmodernist Temalar*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Yeni Kıbrıs Partisi (YKP) Programı, (1995). Lefkoşa.
- “Zenon Stavrinides: The Cyprus Conflict”, (Şubat-Mart 1991). *Yeni Kıbrıs Dergisi*, C. VIII, Sayı No: 2, s. 37-41.